

БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

НОВА ИСКРА

Ђул-Марикина приказња

ПРИПОВЕТКА

написала

Јелена Јов. Дмитријевића

(НАСТАВАК)

Још повише се замрачи.

Ете ти ги тројица мужи младожењски: Шишко Коста, Ђорђе Турчија и Дора Митичин.

Улегосе, а татко си ги причека на сред обор стојећим, гледајући ги сви никакo чудно.

— Што је тој, адијо? Заш' не даваш бошчалаци?

А татко се расрди. Туго к'да се татко расрди! Нана пак, гледајући кроз пенџер, уплаши се и узне, гресејући се, та се скута у једно ћоше, да не гледа татка ми.

Татко ми срдит, срдит, па кад викну на онија тројицу, мами се.

— Како неје срам пријетеља ми Ђону да иска бошчалаци? А?!...

— Заш' да не иска?... Што је тој, адијо? — питају онија чудејући се.

Татко ми се још по више расрди. Туго к'д се татко расрди! Па к'д ста' да вика, мајкеее! К'д узне да броји, лелеее! Сас овој поче:

— Мој пријетељ! Чорбација!... Он чорбација, а ја?... Шопа ли ме праји, симсице му погано!... Што сам ја? Ели сам коњ, ели вол? Адија ли сам, могорац ли сам? Да ли ми пак пријетељ мислеше да сам Шопа, ели Бугарин,

па за тој ми прати на девојче ђирит сапун? А? Заш' не прати и он како што прајају Нишлије, максуз чорбације меришљав сапун по ђирит? А? Керка ми неће пере сас тај младожењски сапун, но ће се мије. А?... Опој си је једно, а друго... Бесрамник. Срам га било, да би га! Друго је овој: Јутроске узнеја човек... Море какав човек! Он неје човек, неје пријетељ. Тражија оам пријетеља, па си га најде — бата!... Ка ка ка ка!... Ете јутроске пратија овна, божном како ни је адет од време, па му на рогови турија вараклисане главице црни лук!... Црни лук! Ја с'га јабуке око Митров дан, ја никад! Црни лук! (ту узне та се прекрсти). Чули ли сте овој, људи, крисјани, нигде у Турци, у Евреји, ја берем у Цигани?... А?!

— За сапун не знамо заш'... За црни лук... Како тој?... Велики глумац... Бија је зар пијан, — збору онија тројица плауће.

— Глумац!... Ајде, белки глумац. Безбели је глумац бија пијан та турија овну на рогови црни лук, а Ђошница, пријетељица ми пошашавела, па спрајила у бошчу ђирит сапун. Пекини! Ама кажите ми, крисјани, кој купни, кој нареди да се напраји, кој прати на девојче ми, млада-невесте оној калуђерско цубе? А?

— Какво калуђерско цубе, адијо? — т'нацко пуштише глас онија божном чудејући се.

— Какво? Зар ћојем не знате, несте видели?... Искате да продадете банчованције краставиде и симиције симити! Ка! ка! ка! — насмеја се татко ми колико може.

— Ништо не знамо, адијо... Какво калуђерско цубе? — прозборише онија још пот'нко.

— Какво?! Заш' се, жи' ни Господ, прајите пијани,

† СВЕТОЗАР МИЛЕТИЋ

кад несте?... Какво? Ђ, симсиле му погано! — на звекну татко и потрча накуде кућу како чираче¹ к'да не сташе на време у чољу. Трчи, ете, трчи и вика:

— Ацке, комшике! Ела! Дајте ми тој калуђерско цубе!

Нана му предаде што иска, тресејећи си, а жене се тике прибутах при пенџери.

— Елате! Елате скоро! — грми татко ми на онија. — Не ли је овој аљина नेता како цубе на сибевачки и габровачки калуђери?

— Овој си је черкез, ација, — зборију онија кротачко. —

— Ка! ка! ка! — черкез! К'да је черкез, заш' је дуз? Куде му је вез?... Само два чова! И ја сам женија сина, правија сам на сна'у ми черкез, ама какѡ? Онакој како треба: убава чова, убав вез, каранџија, уз пазуке, око шију, око рукави.

— Па и овај си је, ација, чова убава, черкез...

А татко ги не даде да збору, но пѡ звекну, дори грми, с'г ће тресак.

Онија се зар уплашише, на излегоше.

Нана ми оди по кућу, тепа се у груди, у главу. Плаче а глас не пушта, не сме. Ја се тресем како да ме је фатила грозница а нема слуска да ми појде. Жене пак, чудејећи се, плесну се у руке, па тике кротачко рекну:

— Што еѡ напраји, Бошке?!

А тај Таска:

— Па јес. Заш' да прати, вика, ђирит сауну? Заш' је, вика, овну на рогови лук? Заш' је черкез дуз? Ако је заради пецилак,² вика, прајија черкез дуз, заш' не тури, вика, јабуке: оне су берем, што викају људи, ништо — пет паре, десет ли ока!

— Еј, Мори Таске! — вика нана ми жално, и па се јачиша згучи у бошѡ и тури обе руке под појас, па се тресе како бонџак пред цриву око Волице.

А стринка-Таска (такој гу ја викашем) жалејећи нану ми:

— Еј, мори ацке! За тебе ме, вика, две ми очи, најжак. Таман малко да се, што викају људи, онодни и развеселиш, удзваш, што викају, девојче за момче арно, убаво, чорбациско, а оно полеј, вика, што ти дојде на главу.

Нана ми се од овој јоште повнше ражали, па узе дори да вије.

— Море, вика, јоште како видо ђирит сауну знала сам па што ће ти Маријини сан искочи.

— Доста виће! — вика боба-Сика, наша комшика, и кротко тегљи стринка-Таску од натраг за фустан.

— Ете ти, вика, бели лук! Ете ти гу поприка!

— Мори Таске! — па вика боба-Сика.

— Ђирит сауну! К'да се, вика, женеше Вале догрмација³... Догрмација га викају, а он, вика, работеше сас догрмациско могоаре. Ете к'да се тај сиромѡ човѡк женеше, неје имаја за невесту му черкез, неје, што викају људи, ни овна, ама к'да се донесе при млада-невесту боја, оно из туја бошчу извадимо, вика, меришљав сауну. Меришљав, две ми очи! Ја пак, вика, ђирит несам видела да искочи ни из циганску бошчу; и Цигани, што викају људи, узну та туру меришљав, од грош ли, од шест паре ли — тике меришљав. А овдена има, вика, ништо, неје без ни. Умешаја се је, вика, ники међу пријетели, нема чаре...

— И ја се чудим! Боша, пријетељ ми, доодија је много пут како је Марија под нишан, па ми се неје видеја дош човек. А с'га што се напраји! — збори нана ми и плаче, брише слuze сас рукав од кошуљу.

— Што се напраји? Напраји се, вика, резидак... А ација... Ако неје при нас ација, оно си је, вика, онај од небо, Бог, па треба, што викају људи, човек право да збори. Ација си је, истина, з'л, прековише з'л, ама је, вика, човѡк: он и не праји што би ја прајила. Ја би се, вика, жи' ми Господ, сас Бошу потенала. Заш' да праји...

А тике невеста-Краса (ја гу викашем *невесто*) јетрна на туја Таску:

— Амам, кирѡ!⁴ Ако сам млађеја, љу ти режем да се не досећујеш виће.

— Јес па, — вика боба-Сика. Заш' притураш, вика, сламу на огањ, к'да гу виће доста има? Заш', вика, дуваш у жеравку, к'да гу је ветар арно раздуваја?

Таска се тике ућута.

А нана ми! Кротко јакње! Благи шикер! Плаче, брише слuze сас рукав што је искочија под рукав на сечену гу антерију. И сар ете: како да гу гледам! Неје постара по што сам ја с'г, а збрчкана, па ми се видеше сваки дан помалечка. И с'га како да гу видим онуј од китабију сечену антерију; и с'га како да гу гледам бел коцак њојан, па како да гледам и онај ланџир,⁵ што га јоште не беше слана дофатила, црвен како жеравка, што га тури поза уво к'д ме поведоше на амам: божном Господ све на добро да обрѡе... А! јадна нана ми!... На видим, ете, како с'г да гледам и овају ми, домаћицу на брата ми ади-Сотирз: па беле је шалварке, на белу антерину, боса, на беле атласке папучке; млада како кашка, ама по чешљање се познава што неје девојка, не гу је коцак низ грбину. Рада беше онија дни, и собајле на амам рада, а с'г: слуга гу слугу претица, а она тике узне испод појас јеглак, та си ги обрнше, и па га там' забоде...

И онеја друге гледам, и комшике и родови, и старе и младе. Једне на фустани, виде ги се оздол гизија шалваре, широке, дугачке; друге, старке на сечене антерије, шалваре; није на ђурчки, није на душанке, а младе како анаме, салте на шалварке, па кратке антерике ели ти јелечки, искитене сас свакојако цвеће, а веће, како да ги се по две пијавке над очи прилепиле, јербо тегљише ги и на боју и на амам, сас младожењску боју. Онија су дни, и јутроске на амам играле, играле! Играле, појале, веселиле се по с'в ноћ, по н'дан, а с'г... Оду по кућу, уплашене, там', онам', прилече како да ће ники да умре, па чекају, поглеђују за пона да дојде да га причести, мислу за кадлицу, тамјан, свећу...

Тике ете ти га при нас татко ми. Погледа по нас, погледа, па тике очи та у мене:

— Што ћеш, вика, туј? Заш' неси сас девојчки у сарачану?

— Снаја си ме тике узати, па ме уведе при девојчки. Дигли смо перде, гледамо у обор: месечина, месечина та се види како у половин дан.

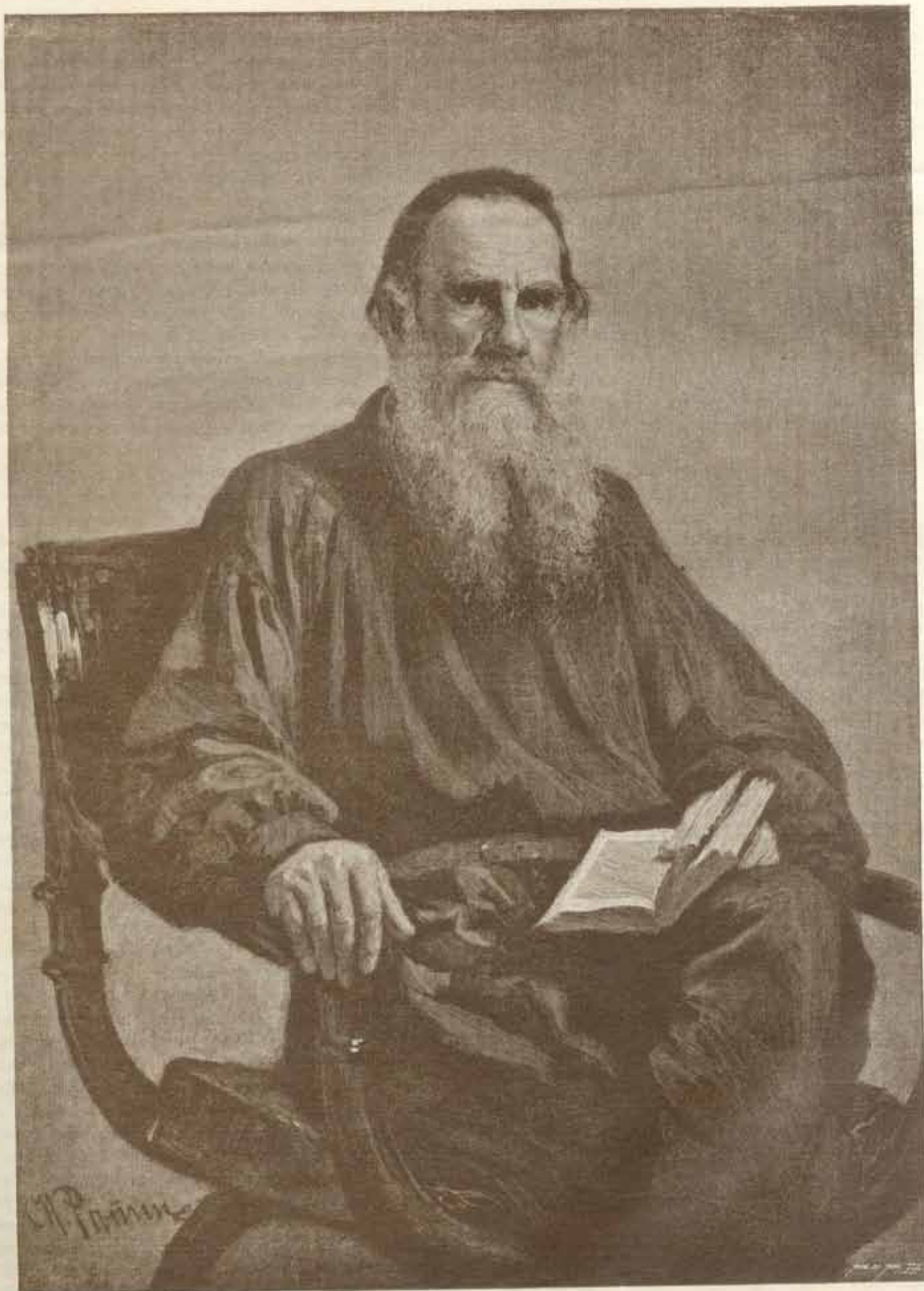
Ете ти ги па онија, Дора Митичин, Нишко Коста и Ђорђе Ђурчија. А татко ми — артуна: у! у! ѡ! — а с'га се угншија. Кротко збори, та мислиш: у срце му од срдење не остаде ни ништо; а оно...

— Што искате?

— Ете, ација, знаш, ми си дојдомо да загледамо онај черкез... Несмо, знаш, запазили што је тој Боша пратија, како... Ианеси ни га, жиш ти Бог!

⁴ Кирија, госпођа. ⁵ Георгина.

¹ Бак. ² Цицилук, тврдовање. ³ Столар.

И. РЕШН.

ГРОФ ЛАВ НИКОЛАЈЕВИЧ ТОЛСТОЈ.

— Да ви га изнесем.

Изнесе га; а онија гледају и:

— Е, неје требало овакој, ама човек... Згрешаја је, људи смо... Куде је, ацијо, онај на твоју снају?

Татко ич ништо не збори. Појде за снајин си черкез а под њега дори земља тутњи.

Однесе га.

Дор су Шишко Коста и Ђорђе Турчија заглеђували снајин ми черкез, Дора Митичин си је украја онај мој, па га однеја у Ђошини.

К'д да оставу снајин ми черкез, привикаше онија двојица, божном чудејећи се:

— Куде си је други черкез? Камо га Дора?

— Па ли, вика татко, оће да продавате башчованицје краставице и симиције свити? К'да сам ја бија у теја ваше године, ви још несте били... Туј ништо јако, јако бесрамно рече, па тике звекну:

— Сиктер сизи, домулар, бре! — па ги дозати за рамо та кров сокакња врата — па сокак... И једнаг тури чивију!

А ја к'д видо из сарачану што би, и да од моје венчање виће нема ич ништо, узе да плачем, да се туцам, да римама, зборејећи на другарице ми, што барабар сас мене плачу:

— Леле мене, остадо си пред свет у посмешу!

А другарице ми плачу, а тешу ме:

— Тути, Маријо! Ђути си, блага ни сестрице. Бог је добар. Он ће си даде та ће си се лошо на добро обрне.

Дор татко не фати онија за рамо, још сам се мрвка надала, а т'г... Девојчики ме тешу, а мене ми јоште по жално дојде, па узе још повнше да римама и па да вијем, а татко зар чу, та вика из обор на вапу ми:

— Ацике! Кажу Марије да не плаче, јербо нема за што да плаче. Нак се смеје, нак поје, нак се весели сас девојчки: ја ћу гу дадем на боље место.

Отворише се на сарачану врата. Како шикер, како варен ошав што га ручамо по руч'к и по вечеру, такој си беше блага пана ми. Како бубица, како бело јагњенце од пролет, такој си је била кротка мајка ми. Узе, јадна, да ме тешу, да ме моли да ђутим а и сама плаче; а ја оћу да гу послушам, а не могу, јербо: ем сам остала у посмешу, ем сам загубила оној за што ме беше мило, мило, мило...

А Ђоша пак к'д је видеја што направи татко ми, дијаја се сас онија тројицу мужи, друсто на сина му, та у Господина:

— Аман! заман! Господине! Даја сам нишан на аци-Костадиново девојче јоште у меснице, у редовату недељу; справја сам за свадбу с'га све, а аци-Костадин не ми дава девојче си: остадомо у посмешу и ја и мој син Димитрије. Ш' ћу, Господине! аман! заман!

А Господин:

— Викајте аци-Костадина да га питам заш' не дава девојче.

Викнуше татка ми. Отиде једнаг.

Господин пита:

— Заш' не даваш, ацијо, девојче, к'да си је под нишан за Димитрија Ђошинога одамно?

А татко ми:

— Ете, ш' ћу да прајим, Господине?... Неће си девојче.

Господин пак:

— Иди, ацијо, та доведи девојче: да га питам заш' неће.

— Како ћу да га доведем, Господине, к'да неје дом'?

Нема ми га девојче нигде. У Евреји ли је, у Турци ли је — нема га!... Ама и да га има, заш'? Нема вољу за Димитрија, па тој...

Ђоша, слушајећи, рекнуја му да л'же. Туј ти се фатили, направили једну кавгу, мани се!

А ја истина несам била дом': татко ми, к'да га викнуше у Господина, рече та ме сакуташе у комшилак.

Имајећи стра' да га Господин никако не обрне, сас Ђошу не помири, неје казаја при Господина ни за ђирит ни за лук ни за черкез, пого узеја да л'же дек божном ја нећу, немам вољу за бећара. Излагаја га, јербо је чуја дек Господин не дава да се узимају зориле.

Онаг се обрнуја Ђоша та на Господина:

— Овој се, Господине, ондило и докарало на лошо. Ете к'да аци-Костадин овакој направи, што ћу ја с'га? У кућу ми је: бре спрема, бре ђеменчерије, бре ашчике, бре глумац... Да прошћаваш, Господине, сас онолико месо, што ми је у кућу. — ш' ћу?

Господин се мало помислеја, па тике:

— Тражи наћас другу девојку, па си гу венчај ујутру за Димитрија. Од мене ти на сина благосов!

Искочили на сокак и узели да збору коју ће си тражу.

А Дора:

— Ја познавам једно девојче овде близо: убавачко је, кротачко, мани се! Татко гу је аци-Настасијин комшија, Јован Кршено Чело.

Ђоша си пак неје пашаја ману на девојче. И како да најде? Чорбациске не би могаја да добије такој... Нака ти с'г прича аци-Настасија.

— Немам, ете, много, — рече старица. — Димитрије ми је а'лвић бија, та сам спрема његову свадбу у таткови му била. Дојде Ђоша сас онија дом'... Зборимо за Таску, девојче на Кршено Чело... А па што беше тој девојче! Комшиско ми. Дајма је у мене, а мене ме жал, жал: к'да си на моји девојчики прајим а'лине, а оно, јадно, преглеђује... Ја си му купим овој, оној... Жал ме: да не преглеђује реко један дан на а'лву ми, Ђошиницу: — „Узми си, дадо, Таску за Димитрија.“ А она та на мене: — „Тој си ми с'г рекнула, ацијо,“ па више немој. Пашава ли сам да ми је пријетељ Кршено Чело? Ја пак на њума: — „Заш', дадо? Ако му наодиш ману, наодиш му салте једну: што си је сиромā човек. А девојче му је боље од многи чорбациски девојчики.“ Не ми је дала више да зборим — расрди се. А што беше Ђошиница: на свакога ће си најде ману... И Ђоша такав... На тај Маријин черкез ни вез, каплама за нешто није... Ђошиница турила у бошчу ем ђирит сауни, ем цигански пештимаљ. Лоши бе'у, ама једно што је чуја аци-Костадин за њи, тој си је било л'жа; јербо кол'ко ники да је бија лош, па је чуваја своју веру: чуваја гу је повнше од све, две ми очи!... К'д тај поћ и Ђошиница: — „Аман, ацијо! Иди и ти сас мужи у Кршено Чело: збори, моли... Туго, туго! да ми не остане Димитрије у посмешу... Сас оволико месо што ни је у кућу — ш' ћемо?...“ Отидомо. Дора Митичин прекачи се преко дувар на Кршено Чело баш пред петли појање. Прекачи се, па га нема, нема да отвори. Јадан, паднуја, утепаја се. К'д извади чивију, ми сви та у обор, па т'г уземо да чукамо у врата на Кршено Чело. Он отутк* пита који је. Ми се одовутке гласимо. Отвори, и зачуди се к'д виде мене. — „Што има, аци-Настасијо?“ — „Оћеш, Јоване,

* Коју зову ација значи да је ишла на хаџилук; а ацика зову ону чији је муж ација.

да си дадеш Таску, девојче ти за Димитрија Ђошинога?⁸ — „Што збориш, ади-Настасијо?“ Ја на каза. — „Какав Димитрије к'да си је за њег' под нишан ади-Костадиново девојче? И адија ме више викаја на свадбу.“ Ми туј приказамо што најраише пријетељи, а Јован, сиромѝ човек, узе та си даде девојче. Мужи, што бе'у сас мене дошли, отидоше, а ја отрча кроз каницин дом' та си узе моју боју. Једна гу тура боју, а мене ме жал, жал што овој работимо без ђеменчедије, та скидо од полицу једну теп-ошју, и у њума узе да чукам како у дајире... Чукам, чукам и појем несму што си је за боју... Извимо гу, избањамо гу... Жал ме, сиротињка... Собајле гу венчаше сас Димитрија Ђошинога...

— Венчали се, туго, они, а јааа! Како је било на Димитрија, не знам, а на мене како беше пантим како да је било јучерке. Собајле дооду родови, пријетељи, кума-пини, а у нас тајнооо, како на Распети Петак!... Утншило се како у поље лете кал опече звезда, опече, па се тике срута, земљу загрну црни облаци оди све стране а оган и оморина толико, да си издане човек, ветар пак нема га ич, та се знојши и фрљаш једну по једну аљину, собуваши чаране, ете ако су ти на ноге, а ч'е по ч'е поглеђујеш у небо, фати те ники стра, да Бог сачува: салте чекаш к'да ће си муње, тресак... ууу!...

Ете такој беше у нас. Мене ми се јоште видеше ни-како глуво како око половин поћ! Не ти има ђеменчедије како онија три дни; несу девојчини око мене како што бе'у; салте татко оди по обор и причекује првич'чки моји сватови. Причекује ти и ђојем се смеје, уводи ти у собу та ти се предаде ракија, шикерлеме и кафа, а они узимају не помињајећи ни Ђошу ни сина му ни моје пусто венчање; јербо нана ми испратила једну две старке чак на сокак, та како кога опазу што ће при нас, такој му приказу по неколико усудје.

Ники су, пак, безбели, анали што ће се Димитрије венча сас девојче на Јована Кршено Чело, а не сас мене, ама свет: ћеф му је да дојде, да види како смо, што прајимо, знајеш, да овлајише.

Ја пак не искачам. Легнула сам, овакој сас све шивети, на један скалапен килим, што требаше да је у мојега Димитрија једнаг по моје венчање, барабар сас ченз ми, поклопила сам се на јестак, што га навезо од како сам под нишан, спремајећи га за Димитрија, па римам. Срце ми стојеше исто како обрано лојзе... а, туго! Видеше ми се како да ми је умреја татко, мајка... како, чуваја Бог, сви да су ни помрели, па мене оставили на овај свет самач'чку!... Па тике ми се учини дек овој неје истина, погледа у венчан фустан што висн на чивилак: „С'г ће си дојду да ме воду да ме венчају за Димитрија: ајде да се спраљам за цркву.“ Помисле и ринну, појдо накуде врата од сарачану, и а да отворим врата, па тике ми се врну намет у главу, а у срце ми улезе опет жал, голем жал, ја се поклони па на онај јестак, и узе да римам.

До икнидију не тури у уста ич ништо. Завалија нана моли ме да ручам, кани ме — нафиле. Донесе ми пуњу калајлију сутлију: јок, не мога.

У слунце заод излего на мала врата у башчу. Туго! туго! како ми па у башчу беше!

У башчу ме фати поголем жал, по у одају. А како јадну да ме не фати, к'да ми мене туј искачеше пред очи Димитрије. Погледам ли у цвеће, у ошав, у осмалаци, у све ништо — слузе ми појду. Куде сам год од меснице, и преко лето гледала по башчу, одејећи, седејећи и рабо-тејећи — све сам за Димитрија мислела. К'да сам гледала

по сливе редом, мислела сам: „Да ли да му пратим од ни једну марамку?“ Ако за јабуке, такој; ако за крушке, такој; ако за праске, па такој. А к'да сам пак враувала у кесе красну пловдину и кал'н-пармак⁷ сама сам зборила: „Овој ће си је на гинку берем до Божић, па које си је најблага и најубаво, нака га заручка вет па татка ми, мој Димитраћ.“ У овој сам башчу Димитрију појала, у њума сам се, мислејећи за њега, радувала... Несам могла више, ст'мни ми се: плачећим и трчећим појдо у собу куд легамо, тике ники та на сокакња врата: чук! чук!

Татко ми је у обор, бос на пануче, горе је салте па једну басмену антерију, доле на човане-чешире, без потколенке, без појас, на главу му бел келепош... онакој како к'да си је човек дом'. Чуцнуја при један присад, па ништо ч'чка сас чикијицу око њега; лева му се већа дива, уста мрдају, кој знаје, ништо збори, мисли.

К'д чу чукање, он скоро та зачивију. Отвори врата; у обор улезе кир-Тодорча. Чинише здраво живо па узеше да се гледају, никако се, не знам, чудно гледају.

Тај кир-Тодорча како татко ми, у теја године, салте што му коса побела. Чело му, ете, никако малечко, а нос голем, па модар како патлицан; мустаћи си је изгриваја та штрчу тике мрвка над усницу т'нацку и модру; очи му пак ситачке, зелене како у мачора, па салте видру. И он се бричеше, како и татко ми, а носеше се како други старци Нишлаци, максуз онија који су потако. Дајма је на човане чешире сас голем тур; горе на шарену антерију, у делници басмену, у недељски и добри дни гизију, озгор на фермене или ђурче; с'г беше на цубе.

Никад ми ништо овај кир-Тодорча не беше учинија, а ништо га мрзешем, мрзешем га јоште к'да сам била чучка.⁸ К'д дојде у нас сас гости, друсто му, па Божић или Велиг-дан, па ме више да ми даде десет паре или испод појас јабуку, ники ора, ништо такој, а ја узнем та кутам главу у панну ми антерију, салте да ме не гледа... од његови ме очи беше и стра.

И т'га при вечер к'д га кроз пенџер видо, ја се дори устресо. А сам Господ знаје заш' се устресо.

Рече татку ми честито, и каза што неје могаја по-пре: од зору је, вика, у лојзе, па с'га се отутке врћа. Вика честито, шушка и узе та тренка, тренка, чека одговор од татка ми за честитање.

— Иди та кажи честито на Ђошу, не на мене, — вика татко ми, и узе ништо кротко, кротко да збори, не разбра ич ништо. К'да се татко ућута, кир-Тодорча тике зајми и устури главу, мрвка па затури фес чак на шију, како да му на чело и теме тежи; притресоме му се и собраше онеја његове т'начке уснице, а он узе да чува сас бастун у калдрму и да отеза:

— Полеееј... жив ти Бог! Кррршено-Чееело!... Јааа!... К'д попреее!... Полеј, Бога тиви!...

Отеза, чуди се ништо, чуди, а у татка ми не гледа. Татко га сврћа, вика га под осмалаци на по једну чашку две ракију лимонију, јербо таман си је време за ракију, а он јок, неће, има, вика, дом работу. Једнаг излезе из обор дори спотурајући се.

„Заш' се чуди ништо за Кршено Чело?“ мислешем. Јербо ја несам онаг знала што се Димитрије више венчаја сас девојче на ади-Настасијинога кирицију Јооок. Ништо не бешем чула за његово венчање; моји су скутали од мене. А да сам онај дан чула, кој знаје, умрела би, утепала би се. Пројде гоца, па т'г чу. Полако, полако — дор ми казаше.

⁷ Радуван прст (бело гроњфе, дугуљастих зрна). ⁸ Мала.

Не ли овој би при вечер, та ми нана простре килимче, како ја други пут што работешем, туј под пенџер од собу куде сам ја била; а време на што беше, мани се! Не приличеше на јесен но на пролет. И трава зелена како у пролет, и лисје зелено, јербо слана јоште не беше пала ни једанпут. А кол'ко је убаво, онаја павучина салте се разлетела, па како кроз обор пројдеш, она ти се фати за косу, ако си пак муж, за капу...

Татко ми седе, прекрсти ноге, а нана донесе ракију и киселу краставицу, па уве да га служи. Тике он:

— Седи, ајике.

Нана седе, и то на варке, како ће да рипне дор гу татко салте за ништо погледа.

Он попи чашку ракију и уве да реже сас чикијцу краставицу, аборејећи:

— А виде ли кир-Тодорчу, ајике?

— Не, ајијо.

— С'г је бија при мене... Уморан, завалија, уморан, познава се... Иде чак на лојзе, пеш, а стар си је човек...

Нана ми ћути.

— Е! Од с'г к'д идеш у цркву, и за његово здравје свећу да палиш.

— Заш', ајијо?

— Заш'?... Што не запалимо девојче... за тој.

Нана виће не питује, јербо зна татков ми табијет. Пита ли за ништо два три пут, а он узне та се расрди.

А њему, познава се, баш мерак да га она на пита. Стојим уз отворен пенџер поза перде, па слушам.

А татко ми:

— И за његово здравје свећу да палиш, и за његово, ајике, — вика на се смеје.

— Што има, ајијо? рече нана кротачко.

Он мрдну сас главу, попи јоште чашку, и нана ми попи, изруча мрвке од краставицу па тике се искашља и уве:

— Што?... Теш се чудим... Идем ја спрема *коас'ц* из чаршију што викају трчећим, а кир-Тодорча та пред мене: — „Што си рад?“ вика. — „Што си се растрчаја, ајијо?“ Ја па: — „Прајим свадбу.“ Он на мене: — „Кога жениш? Кога удаваш?“ — „Удавам девојче ми.“ — „За кога?“ — „За Ђошинога сина Димитрија.“ К'д чу овој, он тике викну: — „Не! Не да запалиш чедо!... Они су у кућу како Турци: ће се потенају сас ножени и пушке син и татко; свекрва се бели како амама, па ће ти и чедо набели... Ако си ајија, ако си крисјанин — не! јербо у туј кућу... јес, у туј кућу... блажу*...“

Тике нана ми покри очи сас руке и викну:

— Туго... блажу!

— Блажу, ајике, блажу. Јербо ја мислим... ја знам дек кир-Тодорча неје тај човек кој ће да л'же?

— Заш' па да те л'же... Блажу! — збори нана а јоште не скида руке од очи.

Ништу више да неје рекнуја татку ми, салте овој једно, *блажу*, па виће доста. Како Турци, како Цигани блажу!!... Јес, чедо. У Турско време ако би си ники Нишлија блажија, он би ни се видеја исто како Циганин, не како човек, како крисјанин. Сви пости постешемо редом како је сам јединак Бог наредија, па и ереду и нетак. Па за тој си ни онаг и било добро, а с'г...

— Ете, од овај дан, — вика ми татко, — фати фетиља, па од намет ми тој не искаче, море како шашав идем, жива ми наша чедо! Јербо, вика, заш' да ме л'же кир-То-

дорча? Сас њега несам бија у ортаклак; сас њега несам ишеја на ацилак; сас њега несам у комшилак та да ништо међу себе имамо. Ама и ако сам си чуја овој, ја не би растурија свадбу. Не би, ајике, две ми очи! Не би, жи' ми Бог! јербо сам човек. Сав би кабаат¹⁰ на мене узеја; заш' несам гледаја, заш' несам питуваја онаг, у време. Ручаја би се што си дадо красно наше чедо у циганску кућу, што се сас Циганина опријетељи, а ич ништо не би правија. Ама к'д видео Ђирит саун, па главиче црни лук, па калуђерско цубе... Да ми је сав Ниш дошеја да ренне: туј си је добро; да ми је кир-Тодорча пришеја зборејећи: л'жем, ајијо, — па би напрајија што напраји... А, симсиле му циганско! — ружи татко и уве та сас вуби... А нана салте:

— Туго, блажу!... Ђојем крисјанин...

— Крисјанин!... Да ми је пријетељ човек, да је крисјанин оће ли ми прати она сас лук на рогови? Лук на рогови!! Што је тој? Инат ли је бија, ели маскара, ели ника шала? Ама к'да је свадба неје место ни на једно, ни на друго, ни на на трећо.

А ја? Слушам и тресем се. Татко се ућута, а ја уве кротко да зборим: — „Блажу!!! Зар је онај срамежљив Димитрије — Циганин?... А, кир-Тодорчо! Ако си налагаја татка ми, душа ти не излегла на уста, но...“

(НАСТАВЉЕ СЕ)

Васкршња ноћ

(Слободно по Фованову)

роз таму брује звона задрхтана.
Тренере душе од чаробна гласа;
У свакој руци поштаница гори,
А литија се уз цркву таласа.

Ја само тебе тражах, ал' залуду,
Ох срећо моја, негда тако близу.
Звона не могу да допру до гроба,
Па дигох очи ка небеском вису.

А онде зора тек хоће да руди,
Само се спрема, и жељу развија,
А једна звезда, ох лорњача мила,
Тако дивно сија.

А то ће бити поштаница твоја,
Коју си дигла пред престолом Бога,
Да ми кроз таму вечност навестини,
Вечност и верност рајског срца свога.

24. јануара 1901.

ЗМАЈОВИ

* Мрсе.

¹⁰ Кривина.

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВУ ЖИВОТУ И РАДУ),

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

Настаде знаменита год. 1848. Са обале Сене рази-

грала се револуциона бура и захватила скоро целу стару Европу до обала Дунава; то је била једна од оних политичких олуја, које нису само локалнога значења и карактера, него које у друштвеној еволуцији налазе на великим преломима и обртним тачкама политички-друштвенога равнића као потребан историјски апарат, да се прочисти загушљива политичка атмосфера, да се растресу и распрепу извесне већ застареле форме друштвенога система и поретка. Та је бура дохватила и затресла већ и иначе изацјали политички организам Метернихове Аустрије, који је својим феудално-централистичким стројем притискивао и давио све оне многе народе и народне одломке, који су састављали тај полиглотни државни мозајик, што се зове Аустрија. У дубини тога организма већ су се од толико година полако и постепено развијале и сазревале клице и замци новим политичким аспирацијама и облицима, нагомилавало се притајено незадовољство и расположење за експлозију и сад је само требало да дође један јачи спољни подстицај, један контагиозни пример — на да се одмах из темеља заљуља цео тај трошни и подривени политички механизам, који се звао Метернихов „систем“. Према томе није чудно, што је париска фебруарска револуција ишла одмах тако брзо имитаторе и следбенике у политичким центрима аустријске монархије, у Бечу и Пешти; први дах револуционог покрета

одвејао је престарели Метернихов систем и његовог носиоца и политичка и народна слобода би проглашена у Бечу и Пешти. Тај тако успешно одиграни први акт аустријске револуције сасвим је природно морао силно подејствовати на све народе и покрајине простране империје, а нарочито на народе врелије крви и живљега темперамента, као што су Срби и Хрвати, који су у својој политичкој прошлости и свијој дотадашњој политичкој судбини имали и пуно мотива и подстицаја за протест и покрет против

АЛОЈЗИЈЕ ГАНГА

ФРАЊО ПРЕШЕРЕН.

„постојећег стања“ и за борбу за своје национално право, које је било ујемчено историјским уговорима и повељама

али још никако не беше признато и остварено. Није ми онде место, да се упуштам у неко ма и летимично претресање интересних и знаменитих појава и догађаја из тога јужно-словенскога крвавога покрета у доњој Угарској. Ја ћу само као главну карактеристику напоменути то, да је тај одиста херојски покрет угарских Срба, ма како га ценили са гледишта његових крајњих политичких резултата, имао своје велико историјско и национално значење, прво као непобитни крвљу засведочени доказ ваза будне националне свести и животне снаге тога дела народа српског и као живи оружани протест против дотадашњег обесног притиска немачко-мађарске централизације и мегаломаније; а друго — и то је још главније — што је српски покрет од 1848. год. био једна потребна злка у непрекидној еволуцији историјско-политичког живота целог српског народа, једна манифестација тога живота у доба кад у ономе делу Српства, који је по своје положају позван да буде главна и централна осовина и жижга тога историјско-националног живота и целог тога покрета у поступном развијању и извођењу националне мисли — кад, дакле, у томе средишту Српства политички живот беше закривљен и свенуо „у уски колосек месних интереса“, као што вели руски историк Нил Попов.

Он то доба још изближе описује овим речима: „Србија се све више осамљавала, губећи мало по мало везу с аустријским Српством, с Бугарском и Босном. Политичке тежње и народна надања из дана у дан постајала су све ситнија. Живот српске кнежевине... отуђи се од осталих делова, мисао о будућности била је забачена на страну; српска је кнежевина мало по мало губила право рачунати се да је делателни представник целе народности... И ту сад руски историк казује једну, по моме мишљењу, веома важну истину велећи: „Али политички живот код народа, записаних у летописе историје, не умире без великих узрока; кад се притаји у једној покрајини народној, он се још већом снагом буди у другим крајевима. Тако се и сада историјски живот одливао с јужних брегова дунавских на северне обале и обухвативши Србе угарске, будио је њину јужну браћу. Настаде 1848. год. и са северних обала дунавских кнежевина доби јак удар и подстицај, који разбуди у њој привремено угашене политичке тежње. Отпочињао се нов живот и нови покрети међу аустријским Србима и примамљивали су у борбу њихову преко-дунавску браћу.“

Тако се опет обистинио тај несумњиви факат, да једна историјски израђена нација са обележеним карактером представља један оделити историјски и етнички тип, један социјални организам, који живи својим засебним колективним животом, који се не да прекинути ни уништити преградама политичких граница ни притиском насилних мера. То је она неразорива и нераскидна „физиолошка веза“, која, како Тард вели, још и данас сачињава есенцијалну основу великим националним заједницама, или оно „нешто“ што је урођено или наслеђем предано извесном племену, као што Бедот каже; свакако тај национални фактор ваза стоји и ради у историји као један стални, моћни агенс, са којим не само антропологија и етнологија, него и политичка и културна историја морају рачунати.

Та психичка, интелектуална веза међу деловима и члановима једне нације, те појаве колективног живота њеног, које многи кратковиди државници и политичари прениђају или не разумеју, показале су се, дакле, на јасан начин и у бурним покретима год. 1848, а оне се јављају непрестано час слабије час јаче, што на жалост и многи

наши државници нису увек како ваља разумели и увиђали. —

А да је тај прекосавски српски покрет од год. 1848. доиста пробудио у Србији успаване и привремено забачене више политичке тежње, то нам између осталих потврђује један сасвим компетентан сведок, а то је државник и историк Јов. Ристић, који је то као очевидца лепо изложио у својој студији „Србија и српски покрет у Угарској год. 1848. до 1849.“ Да имам онде места радо бих навео више цитата из те интересне студије, а овако ћу само навести ово: „Нарочито је српски покрет у Угарској имао у овим правцима снажнога утицаја на Србију. Он је нашу кнежевину провео кроз прави процес сваковрсних мена: надања и страховања, додира и одношаја. Учесће Срба из кнежевине у судбини Срба угарских беше толико, да се сваки успех и сваки пораз на левој обали Саве и Дунава осећао дубоко и у самоме срцу Шумадије.“

Ја сам онде хотимично застао на тој појави, истакао ту важну историјску и социолошку истину, да бих колико је могуће и овом приликом показао, како живо учешће Србије у судбини својих по другим државама растурених саплеменика, а тако исто и учешће и живо интересовање Срба у осталим крајевима за судбину, за целокупно политички-друштвено кретање, за напретке и назадке Србије — како све то истиче из једнога неодољивог националног инстинкта, који се код умно развијених људи потенције до јасне свести да постоји најтежнија узајамна веза у судбини свих делова једне нације, да периферија зависи од центра али тако исто и центар од периферије.

Ово су све тако старе и познате ствари, да ће се многоме ове моје напомене учинити сувишне, као неко већ истрвено декламовање родољубивих свесрпских тирада из негдашњег омладинског доба. Па ипак оне, по моме нахођењу и искуству, нису на жалост још постале сувишне, јер гуја партикуларизма, која трује и разрива сваки национални организам, није у нас још сасвим угинула, она још притајена дрема негде на дну у души понеких чак и интелегентних чланова српскога друштва, па се од времена на време тек помоли и измили и без зазора, у свој својој наготи и ругоби, комотно прошета кроз ступце некога јавног гласила или провири из говора некога нашег јавног радника, те онда имамо прилике да чујемо крилату реч да је Српство „шупља фраза“ или да „још није на чисто изведено, какви су управо резултати Милећева рада и да ли он има каквога значења и специјално за Србију“... Ето ради тога мислим да је требало у предњим напоменама и овом приликом тим људима пружити нешто материјала за размишљање.

Можда ће изгледати да сам се ја онде дуже, по што је потребно, задржао на покрету од год. 1848., да сам одвише далеко у прошлост захватио те се удалио од самога предмета овога чланка. Па ипак је тај сирајај на г. 1848. потребан био нарочито с тога, што је тај знаменити покрет био земљиште, обилатом крвљу натопљено и оплођено, из којег је поникао онај нараштај, коме је Милетић у ономе крају Српства био вођ и типски представник; тај је покрет, као што рекох, био фермент у процесу растварања и опадања старих друштвено-политичких формација и у образовању нових елемената и праваца и ту се у пламену запаљених села, у врени и разгору љуте борбе и зачедно и добио своје крваво криштење и онај потоњи правац политичког мишљења и одсудни начин политичке борбе, коме Милетић беше носилац и вођ. Милетић је, истина г. 1848, још био младић, није играо нити је још могао играти главну

улогу, али је одиграо већ понеке епизоде, ишао у народ звонно „на дарму“, бунно и соколио народ на отпор и борбу и т. д. и ту се већ могло назирати и слутити, да то није човек обичнога калибра, него заметак вишега типа. То беше Милетићева прва припремна политичка школа, школа бурна и крвава, која је оставила дубоке трагове и утиске у души његовој, запојила га осећајима и идејама, које му постадоше стална тековина и патос за цео живот.

Револуциона је олујина протутњила и легла и настало је затишје и дође један меланхолички размак, у коме је како обично бива, после великих напона и потреса дошао умор и застој, те је за неко време овладала реакција према дотадашњој револуционој акцији. У Француској је Наполеонид у државном удару уморио републику и резултате фебруарске револуције, обновивши империју и личну владавину у нешто модернизираним издању; у Немачкој су се демократски и слободумни елементи показали још слаби према стародавној монархијској власти и традицијама из времена просвећеног деспотизма. У Аустрији је бечки двор такође најзад одржао победу, али не својом снагом, него тим, што се словенски покрет а посебице покрет Срба и Хрвата у последњим својим стадијима изметнуо у борбу за цара и династију против Мађара, и још више тим што се на позорници покрета у последњем акту помолила и појавила једна голема спољна помоћ и сила, а то је сила Русије која је решила ствар и снасла Аустрију. Руски император Никола I. беше у то доба скоро једини усамљени пионир и представник крутога легитимизма и свих погледа и традиција већ преживеле Метернихове епохе, и он је сматрао за своју дужност да и самом убојном снагом своје колосалне државе помаже и одржава легитимистички принцип против свих нерада „који прете сваком правном ауторитету и свеколиком законитом стању.“ Ту је тај већ тада у велико прорешетани и изањђали принцип легитимности доведен до апсурда, јер је свет имао пред собом тај ретки и у историји можда јединствени пример, да једна велика словенска држава у име тога принципа спасава један трошни и у својим темељима потресени државни створ, који у данашње време претежно националне државне формације изгледа као анахронизам и који по самој свом постанку, по својим традицијама и по условима своје егзистенције мора бити и вазада је био противник свим национално-словенским тежњама. И то га Русија спасава не везујући то ни за какве услове и погодбе, просто кавалерски и несебично, нимало не марећи што тиме васкрсана поново свога дотадашњег и потоњег главног ривала и супарника у њеној историјској мисији на европском истоку! У политици се такво рђаво пласирао кавалерство назива обично наивношћу. Доцнији руски писци и историчари као Нил Попов, Будиловић и др. покушавају истина да правдају ту руску интервенцију у корист Аустрије, али је по моме мишљењу то правдање слабо и ватегнуто, и ја сам и после њиховога правдања остао тога уверења: да цела та руска кампања несумњиво носи на себи обележје једне крупне политичке погрешке. Та руска погрешка имала је кобинога утицаја на даљу судбу аустријског Словенства у опште, а Срба посебице, па према томе наравно и на личну судбу и каријеру Милетићеву. Да је Русија у тренутку, кад је дошла да спасе Ау-

стрију, поставила извесне услове у корист Словенима, да је тражила да бечки двор испуни бар оно, што је сам толиким свечаним повељама и прокламацијама признао и обећао, тада би Срби у Аустрији имали колико толико обезбеђена терена за своје политички-национално биће и развијање, и Милетићева каријера јемачно не би морала бити тако бурна а крајња судбина тако трагична. Ну тако је записано било у књизи судбине, да Словени по некаквом чудном удесу опет поново буду изиграни као жртва својега лаковерја и своје политичке наивноости којом је перфидија вазда умела да се користи. Бечки је двор, дакле, захваљујући Русији и Словенима опет постао потпуни господар ситу-

ПРОТА ВУКАЈЛО Н. БОЖОВИЋ
ПРОТА И КНЕЗ КОЛАШИНСКИ

ације и сад је сасвим у његовој власти и у његовим рукама било, да се одужи народима, који су му толиким жртвама и толиком проливеном крвљу помагали да се одбрани од напасти која га беше снашла; а у реду тих народа на првом су месту били јужни Словени, а специјално Срби. Ако икад, сад је настао био тренутак, да бечки двор већ једном после 160 година испуни према српском народу оно, што му је свечаним уговорима аустријских императора са народом српским у више махова изречно признато и ујемчено било. Али је познато, како је једном приликом кнез Шварценберг, први министар Бесарев, у Дрезди ре-

као: „да ће Аустрија зачудити свет величином своје неблагодарности према Русији“; па кад је Аустрија могла тако поступити према силној и големој Русији, онда за што не би могла зачудити свет својом неблагодарношћу према маленом српском народу? И збиља се догодило то, да је народ српски из Беча добио неколико звучних фраза како се „храбри и верни народ српски славно у свако доба одликовао приврженошћу к царском дому и јуначким отпором против сваког непријатеља Нашег престола и Наших држава“, добио је титулу Патријарха, титулу Војводе, која је одмах с првим војводом Шупљикцем заједна угинула и престала; добио је празно име „Војводство“ на хартији, али то војводство није добило ни устава ни Војводе, а најмање карактерно обележје српског војводства. После тога настала реакција у пуноме јеку и смислу. Из Беча је загурила она иста нота, која је отуда гудила и пре г. 1848. Недашњи Метернихов систем са ширењем немачке културе сад је опет галванисан у нешто измењеном, управо поопштеном издању под именом Бахов систем. То беше апсолутизам са потпуном бирократском централизацијом и немачком превлашћу; млада, из крви тек поникла биљка уставне слободе и националних надања свенула је под хладним покровом тога система, који је Маџарима требало да буде казна, а вазада „верним и храбрим“ Србима — награда.

Дође год. 1859., рат са удруженом Италијом и Француском, несрећне битке и порази код Маџенте и Солмерина, и Аустрија би истиснута из Италије. Тај удар споља заљуљао је и оборно Бахов систем; бечки двор сад окрете други лист, показа се неко уставно расположење, маџарска се аристократија привуче престолу и бечки двор поче тежити за помирењем с Маџарима, јер се опет вратно на своју традициону мисао, да су немачки и маџарски народ два елемента на којима као на главним стубовима ваља да почива опстанак монархије. А Словени, разуме се, добри су, красиви и славни само онда, кад се ваља од погибнице спасавати! У Бечу су се још неко време колебали хоће ли монархији дати устав и какав, да ли централистички, федералистички, дуалистички и т. д.? Отпочело се неким епитимним концесијама народностима; тако су између осталог допустили да се пред судовима може расправљати језиком оне народности, којој припадају парничне стране и тако се у војводству водило извиђање и претрес на српском језику, кад се судило Србима.

У то доба се Милетић већ беше настанео као адвокат у Новом Саду, већ је као такав био чувен и стицао све већу клијентелу, а поред тога је већ почео писати чланке у „Срп. Дневнику“, који су се веома радо читали или управо гутали, као што је био случај и код нас тадашњих универзитетлија у Бечу. При првој кривичној одбрани, коју је Милетић држао пред судом на српском језику, он је казао и неколико прикладних уводних речи, у којима је дао израза жељи да „двери правосудја од сад српском језику нише никад затворене не буду.“ На скоро после тога бечки се двор, после већ помнутотога колебања, имајући пред очима ровито стање монархије, најзад решио, да даде монархији устав и то у неком федералистичком облику и тако би 20. октобра 1860. г. обнародована т. з. октобарска диплома. То беше октронсан устав. Сад је у Угарској опет отпочео уставни живот, заталасала се дуго замрзнута струја уставнога кретања, оживе опет жупанијска и муниципална самоуправа. Срби су радо прихватили нове уставне слободе, али их је морила тешка брига о судби њихова војводства. Са извесном жељом су оче-

кивали, како ће се то питање у Бечу решити. У Бечу су се у првим тренуцима колебали, јер нису још на чисто били с Маџарима. То колебање и осцилисање између Маџара с једне и немаџарских народности а посебице Срба с друге стране јасно је провиривало на текста царског ручног писма од октобра исте 1860. г., којим је писменисана она комедија са изашиљањем царског повереника грофа Менсдорфа Пуљи-а да саслуша главније личности свих народности и вероисповести у српском војводству и тамничком Банату, те да се као неком врстом плебисцита сазна мишљење становништва, нарочито Срба, о положају који би имала војводина да заузима према Угарској. Док је Менсдорф обилазио градове и сеоске општине и заваравео Србе, којима је то улевало нешто мало наде, дотле су се у Бечу живо настављали преговори између маџарских аристократских конзервативаца и двора, у брзо преста колебање, дворско је расположење одсудно превагнуло на страну Маџара, и међу Србе паде одједанпут као бомба царско решење од 27. дец. 1860. г. којим се цела и брише и онај лист хартије на коме досле беше написано ма и празно име „војводства“ те се територија војводства просто инкорпорује (умеће) у састав Угарске без икаквих услова и клаузула. Зар то не беше чудна иронија судбине, да један од првих корака бечке владе у тој сад ново инаугурисаној уставној епохи буде — укидање војводства? Може ли бити страшније дезилузије за један „вазда верни и храбри“ народ?

После тога акта српски је народ био дубоко потресен и узрујан, и он је осећао да стоји опет пред једном обртном тачком у своме политичком животу и држању и он је само изгледао и очекивао да се преда њ појави апостол који ће дати прецизно обележена израза и облика томе преврату у његову расположењу и држању. То је сад био одсудни тренутак, у коме је Милетића силно обузела инспирација о својој судбом му намењеној улози, да ставе пред народ као борац, као носилац и представник једнога програма, једне идеје водиле у тешкој и бескрајној борби његовој за свој политички-економни опстанак. То је он учинио у своме знаменитом чланку, који је изишао у „Срп. Дневнику“ на Туцин дан год. 1860. Тај је чланак имао огромнога утицаја и одјека у целој народности и преко граница Угарске; он је збогш као сигнал, као силна труба која соколи и прибира народ за нову борбу. Њиме је емфатички обележен прелом у политичком правцу и држању угарскога Српства, а у исто време је њиме означен и почетак Милетићеве знамените публицистичке и политичке улоге и каријере, која се после краткога младачкога лирскога заноса наставља у тешким, одиста драматским борбама и перипетијама, а на крају, у сумрачју дана његових, завршује као суморан ен.

(НАСТАВЉЕ СЕ).

оћ је пала. На горама даљним
И последњи већ се зрачак губи,
Бео облак са истока мили,
А месец га својим златом руби.

Све је тихо. Она врева дневна
Изумире. А врх грана вити'
Ветрић лаки леће и шапуће:
„Љуљу, љуљу, сад је време спити.“

Али тамо у механи пјаној
Хука, бука. А сред тога лома
Очајнички разлише се гласи:
„Несрећнице, хајде једном дома.“

Милорад Ј. Митровић.

СУКОБ

— Д. М. Марковић —

Близу вароши, где су наше дотерали непријатељи,
на малом брежуљку улогорио се један батаљон.
Испред брежуљка, у једном густом шумарку, види
се непријатељска војска.

Вече ...

Сури, туробни облаци као да притискују груди и уве-
ћавају тугу што лебди из бледом, згрченом, жалосном лицу
прозеблех војника.

Снег се ковитла гоњен оштрим ветром и засипа вој-
нике на брегу, што седе крај ватре.

Стражар, сав умотан, с пушком стоји испод високог,
оголелог дрвета, шћуфурен, очију управљених тамо далеко,
где се кроз снег види ватра из непријатељског логора.

Тишина.

Свуда около, докле год очи догледају, види се снег,
само снег. Бела, опустела поља, њиве, ливаде покривене
непомичним снегом личе на бескрајно, стишано море.

Војници вуку исечено и поломљено грање, прљаво и
мокро од снега, и бацају га на ватру из које куља густ
и загушљив дим.

Један висок, блед, огрнут прљавим шињелом мирно
сече хлеб тврди при као земља, гледа ветремице у ватру
и споро, замисљено, махиално меће у уста комад по ко-
мад хлеба, прекидајући често жватање дубоким удахом.

Остали седе. Неки леже крај ватре, дувајући у жар
непод моћних грана.

Двојица крпе један сав исцепан шињел и дувају, час
један час други, у црвене, згрчене прсте.

Једна гомила, до колена у снегу, погнута, уморна
копа шапчеве. С времена на време исправи се по који од
њих, заморен, црвен у лицу, придржи мотику коленима,
духне неколико пута у згрчене прсте, па опет узме мотику
и даље копа.

Обицир, мали, црномањаст човек, густих обрва и бр-
кова, с капуљачом, стоји међу њима као стожер, заповеда
им, показује и жури на посао.

КНЕЗ А. ДАВИША.

ВОДОНАД КОД ГРАДА ЈАЗЦА
*** С. ВОСНИ.

Између два дрвета, у шатору мокром, прљавом, крај дрвеног стола седе официри са командантом, седим, крупним човеком и разговарају нешто, показујући често поједна места на манти што лежи на дрвеном столу.

Изненада, из далека, као из земље затуња један топовски пуцањ, други, трећи...

Сви скочаше.

Из шумарка, где је непријатељ, видеше како по снегу гмиже полако нека црна маса која се тренутно овде-онде засветли, за тим пуцањ и, готово у истом тренутку, кроз ваздух, над главама наших војника фијук гранате из почетка полако, с времена на време, па онда брзо, брже, све брже...

Сви војници, и они око ватре и они из шатора и они што се беху размислили по брегу купећи дрва, изненађени, смућени, а они што спаваху, уплашени, сањиви, дотрчаше.

Војници који копаху шанчеве — стадоше, исправаше се и намрштено, туробно погледаше сви на ону страну одакле се чује пуцањ топова.

Рањени, јечећи од бола, бледи и мртви, унакажени, без гласа повадаше у снег.

За тренутак сви, од команданта до последњег добошара, неми, изненађени изгледаху као статуе, усправљени, скамењени и заустављени у разним покретима и изразима на лицу, озбиљни, свечани, очију разрогачених, управљених на тачку одакле избија светлост и чује се пуцањ.

Једна се статуа покрени као да оживе. То је командант. Он се осврте тражећи очима трубача, па кад га угледа, ладе му главом знак.

Трубач разумеде.

И изненада, услед пуцњаве и фијука граната што падаху на брег, зајеча труба тужно и свечано, као да свира посмртну песму...

Узбуна...

За четврт часа беху сви под оружјем, спрењени.

Мрак поче полако да се спушта.

Иза нас, близу, види се наша варош у којој овде-онде светлуца пламен или осветљен прозор.

Непријатељ се примиче брегу све ближе, ближе.

Наши стоје мирни, чекајући командантову заповест.

Нико се не миче. Само по каткад, кад ветар јаче дуне и зафијуче кроз гране, ковитлајући снег и бацајући га војницима у очи и за врат, по неки се од њих стресе, па опет сви стоје прави, непомицни, као оголеда дрвета која мрак увија, омотава, крије све више и више...

С непријатељске стране ватра је престала, али се они непрестано примичу.

У ноћи, црни, увијени, погнути, газећи без шума по дебелом снегу изгледају као ноћне авети.

Ветар им шиба лице, ковитлајући снег око њих, али они иду напред савлађујући ветар. Спотичу се, покрћу, али не стају. По каткад подигне неко од њих главу и погледа напред, кроз ноћ, кроз снег на брежуљак где се светли ватра. Изгледа тако далеко, далеко; а они, уморни, нанурени једва извлаче из снега тежак, оловне ноге.

Закланају очи, јер им засузе од снега што их боду по лицу и очима као оштре игле и одмичу...

Наши на брегу стоје спремни, с напереним пушкама, а време промиче тако полако, споро; минути се претворили у године, у вечност...

Страшна је ова незахвесност...

Оčekивати, непомицни, на мразу, у снегу, један час, два, три, очекивати да одоздо испод брега, из мрака за-

светли пламен и да ти изненада, за један минут, за једну секунду, можда одмах, зафијуче куришум кроз мозак... то је страшно.

Непријатељ стаде.

Њихов командант, на коњу, извуче сабљу, махну два пут кроз ваздух и командова нешто.

То исто учинише и сви официри пред својим четама.

Све се то изврши тихо, без ларме.

Војници узеше пушке на руку и потрчаше.

Наш командант ослушну. Учини му се да чује шум војника и звек оружја ту, близу, испод себе. Он извуче сабљу, подиже је у вис и командова.

Војници нишавећи стегоше пушке влажне од снега...

Али у истом тренутку одоздо, испод брега зајеча труба тупо, монотно као на пожар, а из мрака сену ватра, за тим плотун један, па други...

Из црне масе наших војника, као од какве грдне стене, одвали се с преда један, за тим други, па трећи војник разрогачених очију, раширених руку, бледи, крвави, и склизаше се низ брег, по снегу и блату, један за другим упакажени, с размрсканом главом, јечећи жалосно...

За тренутак завлада мрак и тишина, страшна тишина.

Тада наш командант махну сабљом кроз општар и хладан ваздух и командова.

Војници одозго, с брега, напереше пушке доле у мрак, не видећи ништа испред себе, али осећајући да је ту близу непријатељ, и, наједанпут, брег се осветли тренутно, изненада, овде-онде и, после страховног плотуна, куршуми, фијучући кроз ваздух, падаху доле на непријатеља, заривајући се тупо у месо, у лице, у мозак...

Непријатељ беше већ на половини брега. Војници из првих редова падаху патрашке, раширених руку на војнике иза себе и, обарајући их и падајући један преко другог, одвукоше их собом низ брег, котрљајући се заједно скопчани, закачени пушкама и тесацама, умрљани снегом и блатом...

Доле се чује јаук.

Али непријатељ иде уз брег непрестано. Иду погнути, подупиру се пушкама, бауљају четворonoшке, као хијене, завдечећи руке до локата у снег и блато.

По неко стане, усправи се и нишавећи у вис онали, па, кад се одозго скотрља војник, крвав, укочен, с проваљеном лубавом, сав бео од снега, он га одгурне ногом доле, па, опет погурен, клизајући се иде напред.

Батаљони иду један за другим као да ничу из земље, газе мртве и рањене, не осврћући се на њихов јаук.

Морају заузети брег...

Ништа не виде, али паде један преко другог, изнад глава, не знајући да ли су они мртви, укочени војници што одозго падају, пречећи им пут, њини или непријатељски.

Само напред...

С брега пуцају све ређе, јер им војници падају све више и више. Осећају да су слабији, много слабији од непријатеља, али ће се држати до последњег.

Буни их само једно: не чују глас командантов...

Јадни војници! Вашег седог команданта, мртвог, крвавог, зароњеног у снег, газе непријатељи, пуцајући на вас, његову децу...

Непријатељ се успушта до самог врха брега.

Ту стаде.

Наши, још десеторица са заставником, кад опазише како им се кроз мрак све ближе и ближе примичу војници, чији облик не распознају, али их виде као сенке и

авети, и кад испред својих наперених пушака чуше већ бѣт и дах заморених војника, они сви, без команде, испалише последњи плотун...

Па онда, оставши без муниције, без помоћи, сами, сва десеторица, несвесно, као по нечијој команди, шчепаше пушке за вреле цени, не осећајући ни мало топлоту по смрзнутим, тврдим као дрво рукама и подигоше их у вис, чекајући.

Беху страшни...

Заставник, сав кривав, подера са мотке заставу, избушену куршумима, саже се и, чепркајући рукама снег и блато, метну је брзо у ископану јаму и онет затрна.

Изнемогао, уморан једва се исправи, али у истом тренутку ту, близу иза њега, на самом брегу грину страшно један на други плотун.

Он се стропошта без гласа.

Све притиште густ дим, загушљив као магла.

Непријатељски војници, не налазећи на отпор, појурише на брег кроз дим, уморни, каљави, кривави, спотичући се на мртве, попадаше војнике.

Свршено је...

А кад се дим полако диже с брега, они угледаше кроз слабу, бледу светлост, што наговештава зору, близу, не далеко од брега, варош у којој овде-онде светлуца ватра.

Труба зајеча... а они, уморни, каљави као да поново добише снагу, појурише, полетеше низ брег, са поуканим сабљама, напереним пушкама, успламтела лица, вичући и клизајући се.

Напред... на варош!

Свиће...

А снег, крупан, густ, гоњен хладним ветром, пада на пуст брег, затршавајући полако криваве, укочене војнике.

Пропаст српског царства на Косову

ПО НАРОДНИМ ПЕСМАМА САСТАВИО Л.

Мили Боже, чуда големога!
Да је било стати, на гледати,
кад се двије ударише војске
на Косову, пољу широкоме:
једно српска, а друго је турска!
— Није шала сто хиљада Срба,
а Турака три стотин' хиљада;
Сва се сила сломи на Косову.
Од Турака ништо и остало,
а од Срба и што је остало,
све рањено и искрвављено.
Пада крвца коњу до стрмена,
јунацима до свиленог паса,
по њој шлове коњи и јунаци;
а јуначке кости остадоше,
да их кљују орли и гаврани.
Знати ће се ондје коштурница,
докле траје сунца и Косова,
да пѣс пасу прича и казује:
ту обадва цара погибоше,
султан Мурат и цара Лазаре,
ту погибе српска господина,
ту погибе српска царевина —
Срби, браћо, и Богу је жао!...

Једно јутро у свету недјељу
поранно српски цар Лазаре,
па говори царици Милици:
»О, Милице, моја вјерна љубо:
Ја сам ноћас чудан сан уснио,
ђе се пови један прамен магле
од проклете земље Румелије,
па се сави у ноће Косово.
Ја ударих кроз тај прамен магле

са мојијех тридесет војвода,
и за нама сваколика војска.
У магли се, љубо, растадосмо,
растадосмо, пак се не састасмо.
— Нека Бог зна, добра бити неће!
Вели њему царица Милица:
»Не бој ми се, мили господару,
добар јунак добар сан уснио;
Сан је лажа, а Бог је истина.«
Истом они у ријечи били,
ал ето ти челника Голуба,
носи књигу у бијелој руци,
пред царем се три пут поклонно,
пољуби га у скут и у руку,
остави му књигу на коњену
и овако њему проговара:
»Вољан буди, Царе, на бесједи!
Ова књига са поља Косова,
донесе је један књигонеша.«
Вели њему српски кнез Лазаре:
»Голубане, вјерна моја слуго,
угости ми итрог књигонешу,
парани га, и напоји ми га,
и подиј му штогод попудбине,
па нек иде, куд је њему драго.«
У млађега говора нема.
— Цар на књизи печат разломно.
Ал му књига грдно проговора:
»Ој, Лазаре, од Србије главо!
Нит је било, нити може бити:
једна земља, а два господара,
једна раја два харача даје;
царовати оба не можемо.
Већ ми понеси кључе и хараче,

златне кључе од свијех градова
и хараче од седам година;
уз хараче осам дјевојака,
што ће љубит моји сешањери,
и девету твоју Вукосаву,
да оженим сина Бајазита;
уз дјевојке дванајест талаца,
све таоце, које теби пишем:
Југовиће Бошка и Војина,
— најмлађега и најстаријега —
два Мусића: Степа и Лазара,
и јунака Орловића Павла,
и Страхинју бана Страхинића,
и војводу Срђа Злоноглеђа,
од Загорја Љутицу Богдана,
од Топлице Топлицу Милана,
од Косова Косачић Ивана,
и твог сина Високог Стевана,
и сокола Милош Обилића,
— Без Милоша нећу ни једнога!
Ако ли ми то послати нећеш,
купи војску, хајде на Косово,
да сабљама земљу дијелимо,
а главама међу биђејимо.
Ако ли ми ни изићи нећеш,
ево теби моју вјеру давам:
хоћу тићи силу и ордију,
сву Србију листом попати
до твојега бијела Крушевца,
и њега ћу у кам растуриати;
поробићу мало и велико.«
Кад цар Лазар књигу проучио,
и кад видје, што му књига каже,
погледује госпоњу Милицу:

„Моја љубо, ну м'о свјетуј сада!¹²
 Женска страна мудро проговара:
 „Господару, српски цар Лазаре!
 Завор ме је у те погледати,
 а камо ли с тобом говорити:
 Ког су љубе досле свјетовале,
 кога досле, кога ли ће одсле,
 с дугом косом, а памету кратком?!
 Ал ти хоћу ријеч проговорит:
 питај свога таста Југ Богдана,
 питај шуре девет Југовића,
 нашегога Бановић Страхињу,
 питај зета Вука Бранковића,
 питај редом баче и кнезове,
 и војводе, што су у Крушевцу,
 — онг ће те љепше свјетовати!¹³
 Кад то зачу српски цар Лазаре,
 он дозива челника Голуба,
 и шаље га двору Југовића,
 да му дође стари Југ Богдане
 с девет сина, девет Југовића,
 и са зетом Страхињићем баном.
 Итра слуга итро послушала,
 итро дође двору Југ Богдана,
 на удара звекиром на врата.
 Прискочише слуге и слушкније,
 отворише на двору капију,
 воде њега на тавану кулу.
 Ту на кули вађе господаре:
 код готове софре засједнули,
 засједнули, те пијаху вино,
 и господску ријеч бесјеђаху.
 У врх софре стари Југ Богдане,
 с десне стране Страхињићу баче,
 и ту сједи девет Југовића,
 низа софру остала господа;
 ко л је млађи, двори господаре.
 Но бијаше до девет јетрва,
 но јетрве дворе упоредо,
 дворе свекра силног Југ Богдана,
 и двораху своје господаре,
 а највише зета поносита.
 А слуга им једна вино служи,
 служи вино једном купом златном,
 златна купа девет бере ока.
 Ја да видиш друге ђаконије,
 ђаконије, многе госпоштине!
 Како уђе челник Голубане,
 поклон се и два и три пута,
 љуби Југа у скут и у руку,
 и овако њему проговара:
 „Господару, силни Југ Богдане!
 Поздравља те св'јетла круна царска:
 ну, потруди чудо и господство
 и поведи мила зета свога,
 мила зета Страхињића бана,
 и поведи девет милих сина
 на разговор у цареве дворе.“
 Скочи Југе на ноге лагане,
 намах скочи девет Југовића,
 и Страхиња баче Страхињићу;
 оставише пиво и јестиво,
 набрекнуше слуге и слушкније,
 Слушкније им дадоше оружје,
 итре слуге коње изведоше.

Чудан адет бјеше Југовића:
 готови им коњи под седлима.
 Добријех се коња доватише,
 истрјераше коње на улицу,
 одјездише пред Цареве дворе.
 Југ дојезди, двори зазвонише.
 Југовићи коње разжахаше,
 приватише стремени Југ Богдану
 и својему зету Страхињи-бану,
 скидоше их са добријех коња.
 Итре слуге коње приватише,
 а слушкније свијетло оружје.
 — Кад падоше Цару под дворе,
 сам их Царе с куле угледао,
 па он сљеде низ кулу високу,
 те их срене у овојој авлији.
 руке шири, у лица их љуби,
 за јуначко распитује здравље,
 води госте на тавану кулу.

Дочека их царица Милица,
 дочека их Вуче Бранковићу,
 и војвода Милош Обилићу.
 За господску софру засједоше.
 Искочише слуге и слушкније,
 послужују вино и ракију
 — за здравину и добродошлицу —
 и осталу сваку ђаконију,
 како, брате, ће је царевина!

Цар пред њима књигу проучио.
 Кад господа књигу разумјеше,
 господа се препадоме љуто.
 Сви говоре, да хараче дају,
 уз хараче дванајест талана,
 све таоце, које Мурат пише,
 уз таоце девет дјевојака.

Ал говори Милош Обилићу:
 „О, господо, при нам образ био!
 Што шаћете кључе и хараче,
 имате их, даћете их Турком;
 што шаћете дванајест талана,
 имате их, даћете их Турком;
 ја ћу први пред таоцим поћи!
 Ал што шаћете девет дјевојака?
 Од Бога је велика грнота,
 а од људи завор и срамота.
 Боље нам је свима погинути,
 но у Турке давати дјевојке!
 Ви Мурату вако отпишете:
 „Чини, царе, што си наумио;
 не дамо ти ништа до камена,
 да с њим бијеш у оба рамена!“¹⁴

Како ће нам Турци досадити,
 кад нас има тридест поглавица,
 у свакога по ризница блага,
 све у тврдо жута Мљечанина!
 Нас тридесет када устанемо,
 устанемо на ноге лагане,
 на ризнице с благом отворимо,
 просућемо злато по калдрми,
 на дукате сакупити војску,
 све јунака, како вагре живе,
 који може стићи и утећи,
 и на страшну мјесту постајати,
 и на онтру сабљу ударити,
 и рањени приватити друга,

коме није жао погинути.

— Како ће нам Турци досадити!¹⁵

Вук Бранковић поче говорити:

„Нас је мало, а много Турака.

Шта је наша војска спрема њихове?

Ко кап воде на врело огњиште!

Да сиђемо с војском на Косово,

ја се бојим и страх ме је љуто:

коће наша војска изгинути,

ми главари главе погубити,

а Турци нам куће поналити,

поробити мало и велико.

Ал ви тако немојте радити,

него мене л'јепо послушајте:

пошалите откупе Мурату,

и сувине за дванаест талана,

за свакога три товара блага

и по товар за сваку дјевојку.

Није стало Мурату, султану,

до момака и до дјевојака,

већ се Турцим лако ми на благо.

А што ће нам више пуство благо?

Да мећете, изјест не можете!

Ако л вам је жао тога блага,

ми можемо и Бог нам је дао

силовиту сакупити војску,

затворити војску у градове,

поватати кланце јадиковце,

бранићемо земљу од Турака,

бранићемо и одбранићемо.

Кад нестане траве и цвијета,

кад настану слане и шњегови,

кад се смрану воде студенце,

кад престану мљети воденице,

сами ће се разбежати Турци.

— Ако л ћете ићи на Косово,

ја се први с Турци бити нећу:

јер ја нисам дрво врбовина,

кад пос'јеку, да с' омладит могу,

на да будем врба ко и била;

већ сам, јунак, од кости и меса,

кад пос'јеку, омладит се нећу.“

Вели њему Милош Обилићу:

„Кнеже Вуче, што си полућео?!

Ми нијесмо једне женске главе,

Под затвором женски да помремо,

већ убојни на гласу јунаци,

што замећу на Крајини кавгу.

Да идемо, да сретемо Турке,

на Косову да се побијемо,

ће је свему св'јету на виду!

У глас викну сва господа српска:

„Хвала теби, војвода Милошу,

тебе ћемо данас послушати!“

— Узе Царе перо и артију,

дрићу руке, писати не може,

неће даде Тошци Милану:

„На, војводо, перо и артију,

књигу пиши, ја ћу говорити.“

Узе Милан перо и артију,

Милан пише, а говори Лазо:

„Цар Мурате, турски господару!

Чини, царе, што си наумио, —

Не дамо ти ништа до камена,

да с њим бијеш у оба рамена!“

Тамна сунца

АСТРОНОМСКА СКИЦА

Тамна сунца!... а ми се навикли да уз реч „сунце“ везујемо и појам о сјају који бљешти, који очи засењава, и о топлоти која греје Земљу и одржава живот на њој. Да неће то бити разговор о помраченим сунцима, о помрачењима?!... Не!... Под изразом „тамна сунца“ ја разумем управо баш она сунца која су у ствари тамна, дакле која не светле, чији је некадашњи сјај угашен, као што ће се временом угасити и сјај нашега Сунца.

Ништа није вечито у васиони, али је сама васиона вечита. Без престанка згушњавају се на појединим њеним местима молекули васионског отрата граде маглинасте или *небулозне* масе. Оне се пак даље згушњавају у *праве небулозе*, код којих гушће збивене партије чине *језгро*, а од овога се узajамним привлачењем околних честица граде *гасовите лопте*, које ми називамо „*Сунцима*“. Свако сунце, услед убрзаног окретања (ротације), одваја временом са свога екватора гасовите масе, те се од њих граде *планете*. Ове пак истим путем одвајају и граде *сателите* или *пратиоце* (месеце). И ето тако се за безброј милијуна година развија један по један „*сунчев систем*“. Те се планете доцније *коче* и у толико брже у колико су мање (јер *хлађење* усцјане лопте бива са квадратом њеног убрзања). А кад прилике допусте — *јанља* се и развија на њима органски живот. Живот се тај кроз низове од хиљада година постепено усавршава док не доспе врхунац у разумним створенима, који у велико откривају тајне природне, али и обратило, са својих слабих страна, загрчавају себи живот и тиме стварају *јад*, *чемер*, *беду* и *невољу*. По достигнућу највишег савршенства, природног наступа *опаданье*. Животна се бића *дегенеришу*, *хлађење* планете и њеног сунца *напредује* без застоја, док тако *најзад* онеспособи за одржавање живота, те *никакво* живо биће не може *више* успети на њој. Брзина *оптицање* планете успорава се посте-

пено, услед чега она мора све ближе и ближе прилазити сунцу. *Најзад* превлада *центрипетална* сила над *центрифугалном* и... планета пада на сунце. Тиме се пак *сунчева светлосна енергија* за неко време повећава и одржава. Тако то иде *догод* се све планете не поврате у *недра* сунчева. Па и оно се *постепено* *кочи*, док не постане *тамно* тело те као такво *продужује* свој *неповнати* пут кроз *васиону*, докле га *какво* *моћније* сунце не *прихвати* за свога *пратиоца* или га *непосредним* *сударом* не *претвори* у *гасовиту* масу. У том случају, *онет* *пак* се оно *појављује* на *небу*

Ф. СТРАУТ.

ЦИГЊИНА ПЕСМА.

као светла *небулоза*. . . и тако се *игра* из *нова* *почиње* на описани начин, и тако то *траје* *вечито*, без престанка.

Из ове кратке скице о *оптицању* *васионске* *материје*, о *постајању* и *пропадању* *светова* и *сунчаних* *система*, читалац ће без сумње моћи увидети да има и *тамних* *сунца*. Ван сваке је сумње, да у *васиони* има *велики* *број* *таквих* *тамних* *сунца*. Ми их не можемо видети, јер *немају* *све-*

тлости, али се она ипак обелодањују по неким до сада још не протумаченим појавама. Астрономи су утврдили, да има велики број звезда које су сасвим ишчезле, а и таквих које мењају свој сјај, који опада и расте код неких периодички, код неких непериодички. Те појаве још нису објашњене. А можда су баш тамна сунца узрок некој од тих појава! Можда, дакле, какво велико тамно сунце запречи сасвим или делимично пут светлости са звезде на којој се поменуте појаве опајају. Да се све у васнони креће, то је утврђен факат. И зар није онда по себи разумљиво, да некад и по које тамно сунце у своме путовању дође у правац гледања између нас и које сјајне звезде?!

Има једна звезда у којој налази ослонца гледиште да тамна сунца могу постати сателитима сјајних сунца. То је звезда Алгол у констелацији Перзеја (β -Перзеја). Обично је 2. величине. Још је Montanari (1667). опазио да она бива и 4. величине (дакле $6\frac{1}{2}$ пута слабије светли), а Goodricke је (1782) одредио, да се онадање њеног сјаја врши периодички за 69 сати. Новијим је посматрањима утврђено, да та периодичност наноси тачно 2 дана 20 сати 48 мин. 53.7 сек. За то време, звезда Алгол највише се одржава на нормалној сјајности (2.2 величине). Од једаред стане јој светлост слабити, и за 5 сати опадне на 3.7 величину. По том јој сјај почиње јачати, док за нових 5 сати не доспе до нормалног сјаја (2.2 велич.). То се на даље обнавља непрестано.

На основу ових опажања сматра се, да око Алгола оптиче какав тамни пратилац који — кад дође између нас и њега — сирецава један део светлости Алголове, а г. Pickering је чак и рачуном показало да то мора тако бити.

Године 1889. на опсерваторији у Потсдаму констатоване су извесне промене у спектралним линијама звезде Алгола. По природи тих померања дефинитивно је утврђено оно што се дуго и дуго слутило. Алгол је састављен од два сунца: тамног и сјајног. Тамно је сунце мање а сјајно веће. Мање се окреће око већег или, да се тачније изразим, око заједничког центра њихових маса. Прорачунавањем је нађено да сјајно сунце има пречник од 1700 000 километара, дакле близу 300 000 километара већи је од пречника нашега Сунца, али му је маса само $\frac{4}{9}$ масе Сунчеве. Оно се креће брзином од 42 килом. у секунди. Тамно сунце има пречник од 2 330 000 килом., дакле је скоро једнак са пречником нашега Сунца, а маса му износи тек $\frac{3}{9}$ масе Сунчеве. Оно обилази око сјајног брзином 89 килом. у секунди. Цео тај систем Алголов у кретању своме кроз васнону, приближава се нашем Сунцу брзином од 4 килом. у секунди. Растојање између сјајног и тамног сунца Алголова наноси само 5 180 000 килом. рачунајући од центра до центра. Ако би ко зажелио знати колика је даљина између површине једног и другог сунца — она износи $3\frac{1}{2}$ милијуна километара, дакле је само 9 пута даље но што је Месец од Земље у апогеуму (највећа даљина од земље)!

Најчудноватије је, да се, крај толике близине, на тамном сунцу не опајају никакве промене, што би иначе било сасвим природно. То још већма уверава, да је поменута поставка истинита т. ј. да је тамно сунце већ до крајњих дубина својих расхлађено било, кад је се придружило сјајном сунцу Алголову. Узајамни сукоб двају небесних тела може нестати само при *правом* судару т. ј. кад се центар једнога креће управо на центар другог тела. Кад год није такав случај, онда мање тело мора опсирвати око већег *известан* лук који се мора толико кривити, догод не пређе у затворену елиптичну путању. Зато је и било

довољно само приближавање тамног сунца Алголу, па да му постане пратилац. Исто се тако објашњава и то, за што се то мање сунце — пратилац, ни код тако знатне близине до главне звезде, није усијало. Нема сумње, да се при преласку тамног сунца у стање Алголова пратиоца, оно ипак морало јако угрејати под утицајем сјајнога сунца, али то ипак није ни близу оној мери, да би се још могло и усијати. Зна се, да топлота на планетама не зависи само о близини до сунца, већ и о саставу планетске атмосфере. Ако на пр. тамно Алголово сунце нема никакве атмосфере или је има врло раарађену, оно ни крај свеколике знатне близине до сјајног, не може никако бити усијано. А да је то тако, најбољи је доказ у томе, што оно одиста и не сија.

Читаоцу је, без сумње, пало у очи оно посве кратко време, за које тамно Алголово сунце сиршава своје оптицање око сјајнога. Ну они се неће мање изненадити, кад им кажем, да је данас познато око 20 таквих звезда „Алголова типа“ и да код великог броја од њих, тамни пратиоци обилазе још и за краће време око сјајних сунца. Тако на пример има једна звезда у констелацији Кентавра („Омега 19-Centauri“) код које се промена светлости периодички врши свега за 7 сати и 11 минута. А има их још и са краћим временом оптицања; има их са 5 сати 21 минут (U-Пегаза). Како ми, у обичном говору, време једног оптицања (револуција) планете око сунца (одн. пратиоца) називамо „годином“, онда би становници тамног сунца U-Пегаза имали прилике да честитају један другом сваких 5 сати — нову годину! Сад нека читаоци сами размишљају какав би то живот и какви би то обичаји били тамо, у томе свету, кад све то процене по мерилу прилика земаљског живота. Ко би пак могао изводити и какве даље спекулације у том смислу — нека изволи! А ми ћемо, у другој прилици, можда, опет нешто о томе проговорити.

8. XII. 1900.

Београд.

проф. Јеленко Михајловић.

Т у б а.

Из босанског сеоског живота

П. Кочић.

(НАСТАВАК)

III

Кад бијаху доље на дну лива, чобани разлучише овце. Благн окрену изнад млина, па се прихвати стране испод Крагуљева шљивика.

Овце су мирно пасле. Он оде пред њих горе на пут, што води бунару, па сједе на једну брину, извади ђурлику, те засвира.

Сунце се клонило смирају. Запад се ишарао свијетлим пругама, па трепти у дивотном сјају. Тихи је вјетрић ширкао и мрсио врбане праменове косе задубљеног свирача, која је вирила испод маленог фесића. Он је ђурликао, те не би ни опазио Тубе, да га не пробуди њезин глас.

— Благн, одоше овце!

— О, јес', вјере ми! — трже се Благо и полети да их врати.

— Е, баш ти 'вала — вели он, пошто је вратио овце. Ти би на води?

— Да — одговара Туба, а очи оборила земљи.

Њега ухвати некакав дрхат, па тресе ли тресе! Погледао би је, а не да му се. Не смије, па ет'. Куте оба двоје... Не да им се говорити, па уби. посијени! Туба држи у једној руци тиканцу, а другом чува поткиту од прегаче. Благо оборно очи, па удара штаном о врх од ована.

— Зар ти носни у тиканци воду? — пита Благо.

— Да. Близу је.

— Би ли дала, да се мало напијем?

— Што не би? На, узми — вели Туба и пружи му тиканцу, а не диже очију.

— Дедена.

— Да — оврати Туба, а праголаст полу-плашљив осмјех зангра јој се на малим, танким уснама.

И Благо се плашљиво осмјехну. Шта би друго?

Стара се Лиђа узодала по колибници. Забринула се, што јој нема дјетета за толико с воде. Боји се јадница оног рђавог обичаја: отмице. Забринута изађе пред колибницу.

— Обб, Туба! — чу се старичин глас. Шта радни, лијете, за толико?

Туба се трже, као из сна, поблиједи, извади брао из њедара јабуку, баца је Благом, па одскакута кроз шљивни.

Благо погледа за њом, па уздахну. Узе са земље јабуку, пољуби је — милонита је, тако се ваља — метну у торбак, па крену за сермијом.

— Моја 'рано, шта уради толико на води? Није пре'о бијела свијета, сестримим те! — вели старица мало лутито.

— Не мере се, најо, навало свијет... — слага Туба.

Лиђа је погледа угаслим старачким очима, па чисто присну.

— Што си тако поблијеђела, јадна ти сам?! —

— Ништа, најо; препала сам се мало од гарова Зелковића — слага онет Туба.

— Да ти наја салије страву? — пита преплашена мати.

Старица устаде, извади из једног дрвеног заструшчића пушчану зрио, пресјече га тупом сикрицом, па један комадић остави у заструшчић, а други метну на машу, да се истоши.

— Дајде тиканцу. Истошило се — вели старица и држи машу с растоњеним оловом. Је ли цијела?

— Да није ко што? Јер, знаш, нема лијека, ако није... Да није збиља ко што?

— Није — слага мјезимче и по трећи пут.

Стара поврже машу, насу у једну здјелицу воде, прекрети је и нешто прошапта, па онда сали с маче растоњено олово.

— На, па се добро напиј.

Туба узе здјелицу, па на силу прогута једно два гутљаја.

— Добро се напиј, 'рано моја. Здравло је то.

Ноћ је била у велике превалила. Она се помолнише Богу, вечераше, запреташе ватру, па легаше.

Туба се препртала под дебелим пољавом. Није јој се дало заспати. Пред очима јој је играо лик Благог. Мислила је о свачем, или боље ни о чем. Осјећала је неку мизину која је моћно струјила кроз ватрене и узбуркане груди.

Лањске је године почела зборовати — излазити на збор. Видјела га је код манастира на Малу Госпојину.

Погледали су једно на друго, и одмах јој је прирастао за срце.

Од тада га је често виђала. На њиви овако, кад се кошају кукурузи или кад се жање. Он би увијек притјепао ошце, па би узео од ње мотану или срп, да је мало намјени. Сеоским момцима није то било драго, а Лазар је

РЕМБРАНТ.

ПОЉСКИ ПЛЕМЊ.

Николин пуцао од јада. „Одао“ је и он око Тубе; али она о томе није ни сањала. Едје би он онако згодан и богат гледао на једну убогу сиротницу која иде по надницама да шаку соли израни.

Кад би Благо у вече пројављивао сермију испод брда, она би изашла пред колибицу и са чежњом слушала би његово љурликање „Е, Боже, он не зна, да ја....“ прошаптала би, кад би се пошљедњи звуци јасне љурлике изгубили у пустим висовима тамно-зеленог Меденака.

Од неко доба поћи превари је сав.

Старој Аиђи није могао сав никако на очи. Бојала се за своје мјезимче, једину утјеху својих пошљедњих дана. Пригрлила је себи, па је њежно милује: „Снавај, срећо, снавај својој наји“, шаптала је брижљиво мати.

Туба стаде нешто бунцати. Старица се пренаде, устаде брзо, ојариу ватру, па дохвати с полицнице здјелицу с водом.

— Туба, Туба — ’рјано — буди је полагао. Устани, очи моје. Напиј се мало воде. Како јој горе образи — јадна ти сам и чемерна!

Туба се диже и једнако нешто бунца: „Е, он не зна, да ја....“

— Шта, ’рјано? Ко? — пита прецлашена старица. Прекрсти се, помени име божје и светог Пантелије, па се напиј воде. Прекрсти се, дѣ.

Туба узне здјелицу, прекрсти се, онда се напи, па уморно превали главу на тврди поглавач.

Стара је Аиђа дуго стајала више ње и увочено гледала; онда је опет запретала ватру, па легла.

— Боже милостиви, сачувај ме од сваке невоље и жалости, милости ти твоје! Свети Пантелија, крсно име, не дај нечастивом под наш кров — шаптала је старица, покривајући своје мјезимче.

А како је Благом? Сав срећан и блажен нишао је, љурликајући за сермијом. Узгред је вадио из торбака јабуку, па би је гледао и опет у торбак метнуо. „Боже мој, оклеи јој у ’во доба године јабука? Па је мени дала — е, она мене....“ — бојао се да исказе што мисли.

У његовим разиграним грудима мјешала се радост са боном тугом. Сјећао се своје биједне прошлости, а пред очи му је излазила још бједнија садашњост.

Кад је ојариу сермију у тор, накупи сувади, па наложи пред торском колибом ватру. Није му се дало љурликати као обично. Водно је нешто размисљати.

— Није никог свог немати на свијету — како је тешко. Па ја имам. Мени је сав свијет својат. Мене нико не мрви, а ни ја никог — бранно се Благо од те страшне помисли. Па, ег’, кад би она и пошла за ме, ље би’ је дово? Ни куће ни кућинга; ни у лијевој ни у десној — што по онај шкѣ. Е, мој Благо, тешко теби! Он дубоко уздахну, извађе из торске колибе, обиђе тор, подвикну два три пут, а опрезни га гаров дочека.... Онда уђе у колибу, прекрсти се, па леже....

IV.

Некако у сриједу пред Велику Госпојину — био је некакав мали светац — окупили се тежаци код кнежеве куће, па се разговарају.

— Је ли л’ шта с уреда доино, кнеже? — питају га неки.

— Вала, људи, готово ништа. Једно двије позовке за зијан и....

— Је ли мени изашо „ћогат“ (бијела „позовка“) за потрицу? — претрже га Давид Штрбац. Знаш, тужио сам јазавца, што ми је изио ’куруза.

— Какав јазавца? — чуди се кнез.

— Мо лијеп, лијени мој кнеже! — заједљиво ће Давид. —

Селаци прснуше у смијех.

— Тужио сам јазавца малничном суду, што ми је сатре ’курузе, знаш, у ’ној њиви под Меденаком. Кад им ја привело јазавца и привеза’, колику је штету починио, рекоше ми да идем округлом суду.

— Округлом суду — исправља га онако званично кнез.

— Чекајде, кнеже — љути се Давид — да кажем! Знаш ја, да ви сви мислите, што тамо са судом миритате; Е, селаци ништа не знају ко и остала марва. Ама није тако! Знамо и ми макар што је слано, ак’ и не знамо што је масно. Рекоше ми: штета је велика, то патри округли суд.

Кнез се узврлобно, исправно би га, али не иде.

— Уведем ја — наставља Давид — свезана јазавца у суд. Суци се засмијаше.

— Шта је то комшија? питају.

— Ништа вала, господини моји. Имѣ сам нешто ’куруза под Меденаком, знаш, горе више куће у ’ној страни, па ми овај јолпаз, што ’но има ријеч, са земљом срашнѣо. Ја сам га у’ватио и ево пред славни суд дово, па сад Бог вам, а душа вам. Судите по пр’ави. Кад ја то изговори’, они полегоше по ’ним душецима — шта ли му је оно? — од тешког смија.

— Мени је до плаца, господини моји — велим ја.

Они се једнако смију, па погледај час у ме, час у јазавца. Згледаше се, па бркљачи нешто између се, па бркљачи, па бркљачи, док један — прошћете — не тури руку за леђа, па извади однекле — Бог би га знао окле — воршиту, те ми пружи.

— Ево ти воршита, Давиде, а јолпаз ће у бувару. Кад добијеш позовку, дођи на расправу.

Ја узе’ воршиту.

— Господини моји, Бог вам, а душа вам. Судите по пр’ави. Јолпаз је; велику ми је штету починио.

— Добро, добро, комшија. Ми ћемо по закону, па шта му закон осуди.

— Чувајте се, господини моји, да вас не уједи. Јолпаз је, кажем вам, па сад Бог вам, а душа вам.

— Не води бриге, комшија — веле они, а попуцаше од смија.

Ја се нешто присјети’.

— Господини моји, биће ми мало воршита, јер, знаш, јолпаз — онако љу ја по издалека.

— Баш што је јолпаз, дајемо ти воршиту. То је, веле, награда, а за потрицу јавиће ти кнез, па дођи на расправу.

— Чувајте се, господини моји, јер — прошћете — јазавца хоће да уједи — казујем им ја.

— Мало је људ — вели један.

— Е, моји господини, ко блентави Бошњак; да му није нос, пасѣ би траву — велим ја и излазим.

— Сад, кнеже, питам ја тебе ’вако пред људ’ма и ’нако по закону, шта је с јазавцом и је ли ми изашла позовка за расправу?

Селаци се засмијаше.

— Давиде, брате, мени није до шта је теби — вели кнез. Мени је и ’нако пуна глава.

— Знаш кнеже, ама ко велим: није право, да моји ’курузи пропадну.

— Па шта љу ти ја?

— Знам ја, шта ћеш. Ја ћу гужити на земљану владу и малички и округли суд и кнеза, а и шумара — знам ја закон! — па шта нам отуд дође. Чуо сам од људи, што су ишли прошлог пазара у шёр, да се онај јолпаз по 'ној башчи око дуванске ваврике шеће — не буди примјењено — ко какав пријестолник, а моји се жалосни 'курузи суше. Е, кнеже, не ћемо тамо! Кад ја не смијем од суда подапети гвожђа да јолпаза у'ватим, не смије ни он мојије' 'куруза немилине трати. Закон данас за свашто има. Знао сам ја за закон, па сам га на 'ној струзи тешко патрикмице жива у'ватио и пред славни суд дово. Е, кнеже, не ћемо тако, амо је струга! — завршује Давид.

— Мани се ти мене, Давиде, тако ти крсног имена? — љути се кнез.

— Шали се, кнеже, Давид. Ти знаш њега. Има ли још шта од суда? — пита Марко Пантош.

— Још имају позовке за нове солдате — одговара кнез и вади из торбака.

— Боже мој, колико и' ове године позивају? — пита неко.

— Па није много. Једно десетак, дванаест — јавља кнез.

— Да није нашем Благом изашла позовка? — пита Мића Зелковић. Невако га ове године пада солдација.

— Јео?

— Оде ти тај ко амин! — дочека Пантош.

— Ко? Зар 'наки момак? Нема га у сто села — гракнуше сељаци. Оде вала, све'дио ко под лед.

Мића се овари, па ће дрмајући там' в тамо главом:

— На моју душу, оде!

— И твом је нећаку, Давиде, изашла позовка — вели кнез, предиставајући позиве.

— 'Вала ти, кнеже, ко имам коме! — захваљује му се Давид.

Сви се сневеселише, па се и Давид нешто ућутно.

Кнез изнесе једну окањачу пљиве, па пружи Мићи да точи. Мића узне плоску, нали полић, наздрави кнезу, па онда обреди све.

— Дај, вала, кнеже, још једну изнеси, па макар је мој јолпаз платио — не може се уздржати Давид поред све озбиљности и забринутости која се огледале на сељацима.

Кнез изнесе; те једну по једну лијено се угријаше. Разговор се поче живље.

— Баш нас, браћо, ђмете Грац — вели Мића и додаје полић Давиду. Умиру момци — не буди примјењено — ко кад се овце пометиље. Ето, два Мандића из једне куће. Један умрије у Грацу, други се врати кући; не прођоше ни двије нећеље, а и он оде под приу земљу. Не знам, шта и' бацају на даљ, у 'Устрију, код толике наше земље. —

Давид прими полић, нешто се као дубоко замисли, па ће:

— Ваврике су томе криве, веле солдати. Дим онај, брате, те се наш свијет не мере обикнути, па то нам је.

— Па и не реци, Давиде, да није — одобрава Пантош и истреса лулу о врх од опанка. Ваврике, ваврике! Ништа друго!

— Чија је сад редња? — пита Мића.

— Цвикина, Цвикина! — повикаше неки.

— Оду момци здрави, ко рушна, а гојни, ко рањеници, па заковрај, те умри. Зар то није Богу плакати? — јаци се Цвика, а пружио руку да прими полић.

— Људи, да речемо, би ли било 'асне бацити на царство молбеницу, да и' тамо не шаљу? — пита Давид. Ти си, кнеже, тамо при суду, а био си и у солдацији, шта ти велиш, а?

— Знате, људи, реглеман је реглеман, а бевел је бевел, а оно да — и рапорт има, па онда на царство — разлаже им кнез, давајући особити нагласак својим ријечима.

— Чујдете, људи! Еёё — отеже Давид — кнез је кнез. Зна ти он — Боже ме не покарај — па чем земља стоји.

— Шта? Зна вала, ће је небо кукама приковано — додаје Цвика, а очи му се заокружиле као кози пред мрак. Дё, дё, кнеже! Како 'но?

— Браћо, све по реглеману, па онда на рапорт, а рапорт на царство — упућује кнез.

— Боже мој, што ти је паметан чојек! — чуде се сељаци, а само Мића љути. Повргао покрај себе плоску, прекрстио ноге, нагнуо се мало напријед, па одбија густе димове из оковане и навезене луле. Нешто се замислио.

— Нема, људи, од молбенице ни од царства ништа — трже се Мића из мисли. Оно да — да би се могло молити, ама ко ја велим: нема вајде. Ја млим тако, а ни как' 'оћете. Само знам: тешко јадном тежаку! Книге не зна, па олијеп код очију. А да нас ко не зна бариути овим прним пером, није није присто, већ другог молака, да му проучи позовку или книгу. Тако вам је па данашњем земану. Па ето, ко би ту молбеницу на царство...?

— Ако не би наш десетар знао, ја не знам, ко би други. Зорли је, веле, учеван — добаци Цвика као из рукавице.

— Ја млим, да би знао боље онај шикудија, што је лани у нашем селу купио кирију. Каже мени, да зна левише писати, нег' пријестолник.

— Па и би! — трже се Цвика и одмахну руком. Зорли је учеван. И мени је казиво, да пријестолникова сина учи писати.

— Од та два ниједан! — повика Давид. Људи, шта вам је данас? Зар не чујете кнеза? Говори све'дио ко да није из нашег села. Нек' му он у молбеници загари оне три ријечи, па ће Швабо нама' вијети, како и ми закон знамо. Како 'но кнеже? Ремап, бе...

— Реглеман, чоче, па бевел, па с бевела на рапорт, а рапорт јавља на царство, царство на капетана, а капетан све даље до карнала.

— Е, што ти лијени Швабо зна уриктати! Говори, брате, све'дио ко да на књиге чита. За то суд и поставља за кнезове људе који су у солдацији били. Неће Миће, јер би се прије земља — Боже ме прости — превриула, нег' што би он 'вако, ко кнез, ишчито — вели Давид.

— Ама ја, људи, не смијем — ја сам кнез. Познало би царство моје писмо, па нама' у 'црну кућу."

— И твоје ријечи — додале Давид.

— Ја млим, да би требало ударити на молбеницу и оне закрпе. Како 'но му се рекне, кнеже? — пита Пантош.

— Штрамплета.

— Плета?

— Штрамплета, чоче! Е, ништа ви не знате — исправља кнез и љути се.

— Немој баш, кнеже! Знаш, па нашег си села, па би и нас могла биједа појати — трже Давид свој неумјесни предлог.

— Немојте се, људи, узалуд трошити и плаћати, јер нема вајде, ове ми моје грешне којом дивнем. Маи'те се, људи, борава посла! — одираћа их Мића.

— Ма и ја тако велим. Зна царевина шта ради — заврши кнез разговор и узне празну плоску са земље.

V.

Кнез је раздијелио по селу „позовке“ и објавио дан, кад ће с новацима пред котар.

Цијелим селом објавила жалост. Нигдје се не чује пјесма. Само што гдјекад тужно одјекне она солдачка:

Мислио сам, да ме жени бабо,
Али ме је оженио Швабо —
Ој, девојко, драга душо моја,
Ој, девојко, драга Маро моја! и т. д.

Кад су истом почели примати солдате, народ их је испраћао као у рат. По варошима се могло видјети, како се мајке са синовским одијелом по блату паљају и лунају очајнички у прса. Да ти је срце од камена, морао би пуштити сузу њезиног саучешћа.

Солдати се почеше враћати живи и здрави кућама, и народ се мало утиша. Мало по мало — већ и то постаде обична ствар. „Нека, нека иде, научиће се памети,“ говорили су људи. Али за мало. Солдате почеше слати у Грац. Умирање и болести учесташе, те у народ поново уђе страх.

Јадне мајке почеле нарицати за својим синовима, као да су их покопале, па се с гробља кући враћају.

— Шта вам је жене? Што молите? — ружи их кнез. Био сам и ја, па ево ме, нијесу ме убили. Мало се помучити, па богме и гладовати, а последије те стегне онај мењажија, па доста ти залогја кру'а.

— Знамо, мој синко, али тебе нијесу бацали четр'о конака од куће. Сваког пшара, да је било кабул, могло ти се доћи. А сад? Грдна рано! Бацају и' неће у Устрију, нема до Веча док би чојек попушио лулу дувана.

— Е, жене, немојте већ! — лутн се кнез. Ђе је Веч, а ђе је Грац? Грац је 'намо до нас.

— Е, јес', Грац му се рекне, ватра га сагорела! — куше Спасенија Савина.

— Осим наше дјене, дрџго — долаје стара Ванмија Игњина, а подвимила се па обе руке, па се љуља там' и тамо.

(СВЕРШИТЕ СЕ.)

Акварели

XVII

ГОЛГОТА

Уморно, пусто небо покрили облаци мрачни
Са мртве, препукле земље нигде се дах не чује,
Само с Голготе кршне дошире звек потмути, —
То белат распиње Христа, и клинце у крст кује;
По лицу крвца га прска, а он замане јаче,
Ликује светину дивља, а небо и земља плаче.

Прободен оштрим копљем разапет издише Христос,
А крстом млазевн крви клизе и земљу квасе;
Пресвета јауче дена и куне светину бесну,
Лице за сином гребе смртне му гледајућ' часе.
А небо громове абира грешнике у прах да сруши,
Ал' Христос оцу се моли за спас њиховој души.

XVIII

КОСОВО

Срушена на пољу војска. Сломљени мачеви, копља,
Крвави штитови, шлеми на мртве витезе пали;
Издише последњи борац, пиште соколи сиви,
И са јунака славних црне су гавране гнали;
А сред бојништа Самрт ко страшна утвара стоји,
И празним јамама очним победно жртве броји.

Све тужно... пусто... мртво... Цвили суморно вече,
Уздахне очајним дахом, и хладне сузе рони,
А преко бораша мртвих огрнут зверском кожом
Страшни и мрчан Див народну Славу гони;
С дивљачким стиже је криком, главу јој топузом смрн...
И црне варварске чете пирују на њеној крви.

Д. Ј. ДЕМЕТРИЈЕВИЋ.

Скерлетно Слово

— РОМАН —

НИГЛАНСКИ НАПИСАО

NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

Привор имађаше нечега страшнога у себи, нечега од онога ужаса што увек овлада при погледу на срам и порок код ближњегга, пре но што је друштво постало толико покварено да се смеје, у место да се згрози па то. Сведоци Јестирина испаштања још не беху нагубили ову простоту. Они беху довољно јаких живаца да би, без и најмањег гуиђања о њеној оштрини, посматрали извршење смртне казне, кад би тако гласила пресуда; али нису били толико без срца као други друштвени редови који налазе само предмет подсмеха у оваквом привору. Баш и да је било воље да се цела ствар окрене у смешну, она би била угушена и надјачана свечаним присуством људи ништа мањих него што је гувернер и градска господа, који сви стајаху или сеђаху на балкону једне оближње куће и гледаху доле на узвишницу. Кад таква лица, без уштрба свога достојанства или поштолања које припада њихову чину и положају, беху део гледалаца, могло се закључити да извршење законске казне треба да има озбиљно и делотворно значење. А по томе и гомила беше озбиљна и патмурена. Несрећна преступница одржаваше се како је најбоље знала под стрелама од тисуће неумољивих очију, које све беху упрте у њу и средоређене на њене груди. Било је немогућно издржати. По природи страшна и напрасита она се беше спремила да

стрепљиво поднесе поруге и отровне убоде светине, грчећи се под сваком новом увредом; али беше нечег ужаснијег у свечаном понашању гомиле, због чега пожуде да види сва та строга лица како се криве смехом презирања, а себо као предмет тога. Да је светина прснула у гласан смех — сваки човек, свака жена и свако дете да је дало свој део — Јестира би им можда одговорила горким и презривим осмењем. Али под оловним теретом, који јој судбина удели, она осећаше, с часа на час, како мора да из гласа јакне и да се сруши доле на земљу са узвишце или да с места полуди. —

Ипак у понеким тренуцима цео призор, у коме она беше највидији предмет, испчезаваше испред њезиних очију или бар светлуцаше нејасно пред њима као коло несавршено одређених аветњских прилика. Њен дух, а нарочито њезино памћење, беше природно активан, и допесе пред

шла од сребњих дана детињства. Стављена на ту бедну висину, она поново угледа своје родно село у Старој Инглиској и свој родитељски дом: опалу кућу од сивог камења са спротњским изгледом, али са унола истрвеним грбом над вратима као знаком старинског господства. Она виде лице свога оца, са његовим пуним обрвама и поштовања достојном седом брадом; своју мајку, такође, са погледом пажљиве љубави са којим је остала урезана у њезину памћењу, и која је, од када је умрла, толико пута благим прекором изводила ћерку са погрешнога пута. Она виде своје лице, у ојају девичанске лепоте, које осветљаваше целу унутрашњост прањиног огледала у коме се обично огледаше. Тада угледа и другу једну прилику, једнога човека већ у годинама, бледа, мршава лица, као у каквог научника, са мутним и кратковидим очима које су нагубиле вид при лампиној светлости која му је служила да бди над

СРБИЊЕ ИЗ СОЛУНСКОГ ВЛАЈЕТА.

ну дружије слике него што беше груба улица малог града са границе западне дивљине: друга лица бацаху на њу прекорне погледе испод обода оних високих шешира. Успомене најнезначајније и најудаљеније, слике детињства и школских дана, деџе игре и свађе, и мале кућевне сцене из њених девојачких дана, јавише се ројевима пред њу, измењане с успоменама што беху најважније у њезину доцнијем животу; свака слика беше подједнако жива, као да све имаху исту вредност или као да све беше само привид. Вероватно, да је то била истинитивна потреба њезина духа да се опорави призором ових фантастичних слика од свирених мука и невоља стварности.

Било како му драго, узвишца од дасака била је тачка са које је Јестира прегледала цео пут којим је про-

многом дебелим књижурином. Па ипак, те мутне очи имаху чудну моћ да проишну, као да је њихов госа хтео читати душу човецју. Ова слика учености и усамљености, коју изазва Јестирина женска машта, беше мало нагрђена тиме што се лево раме нешто мало уздизаше над десним. Затим се ређаху пред њом, у галерији успомена, слике једнога континенталнога града: заплетене и узане улице, високе, сиве куће, огромне катедрале и јавне грађевине, старе по времену а особене по архитектури. Ту је чекаше нови живот, све у вези са рудним научњаком: нови живот, али који се храни старим материјалом, као буеен зелене маховине на опалом зиду. Најзад, на место ових пролазних слика, поврати се грубо тражиште пуританске насеобине, са свим становиштвом које бацаше гневне погледе на Јестирину

Прину — да, на њу саму — која стојаше на губилишту од дасака, са дететом на рукама и словом А у црвеном фантастичном везу, златом опточеним, на њеним грудима!

Је ли то јава? Она притисну дете тако затрено на груди да се оно зашлала; она обори поглед на црвено слово, и, шта више, опина га руком, да би се уверила да ли дете и поруга беху стварности. И доиста! — то беху стварности; све остало беше ишчезнуло!

III

Визње

У Јестириној свести било је само једно: да је она предмет оштре, прекорног посматрања. Из тога се трже кад угледа, на ивици гомиле, једну прилику која овлада свим њеним мислима. Некакав Индијанац, у племенском оделу, стајаше тамо; али црвени људи не беху тако ретки посетиоци енглеских насеобина да би који од њих могло привући ма какву пажњу Јестирину у томе тренутку: а још мање, да би испред ње ишчезнули сви остали предмети и све друге мисли из њезина духа. Поред Индијанца, а очевидно у његову друштву, стојаше један бели човек, обучен у чудну мешавину одела дивљачких и цивилизованих људи.

Он беше малог раста, са борама на лицу, које још још и сад једва да би се могло назвати старим. Особита памет огледаше се у његовим цртама, као у човека који је толико неговао свој дух који се најзад и у спољности јасно изражавао у неварљивим знацима. Ма да је хтео да привидном немарношћу свога шаренога одела прикрије или умали једну особину, за Јестиру ипак беше јасно да је једно раме тога човека више од другог. И поново, кад први пут примети то иршаво лице и мало нагрђену појаву, она пригрли дете на своје груди тако грчевито и силно да се сирото дете опет зашлала од бола. Али мајка изгледала као да ништа не чује.

Кад дође на трг, и пре него што га она угледа, странац беше урфо очи у Јестиру, с почетна немарно, као човек који се занима сликама свога духа и за кога спољне ствари имају мало вредности, само ако се не односе на представе његове свести. У скоро, међутим, његов поглед постаде оштар и дубок. Лице му се поче грчати и кривити од ужаса, као да змија лагано клизи по њему, и застанув за тренут, одвија све своје колуте и показује се у свој дужини. Силно узбуђење помрачи његов вид, али се он намах савлада напором воље тако да, изузевши један тренутак само, његов израз оличаваше мирношћу. Мало затим, грчење поста невидљиво и најзад се повуче у дубину његове природе. Кад се Јестирине очи сукобише са његовима, и кад му се учини да га она познаје, лагано и мирно подиже прет, направил њиме покрет у ваздуху, и стави га на своја уста.

Затим спусти руку на раме грађанина, што му беше најближи, увата учтиво и љубазно:

„Молим вас,⁸ рече: „ко је та жена? — и зашто је изложена тамо јашној поруги?“

„Мора да сте из далека, пријатељу,⁹ одговори овај погледом испитујући овог дивљачког друга: „иначе би морали чути о Јестири Прини и њеноме злом рађењу. Она је доиста, направила страшни покор, у настви пречасног оца Димесдела.“

„Право велите,⁸ одврати први: „Ја сам странац, и дуго сам, на жалост, лутао, против своје воље. Препатио сам многе невоље на мору и копцу, и дуго сам робовао међу незнабошцима на југу; и сад ме је довео овај Инди-

јанац да се откуним из ропства. Речите ми, молим вас, штогод о тој Јестири Прини — јесам ли добро чуо њено име? — о њезину преступу, и због чега је доведена тамо на губилиште?“

„Врло радо, пријатељу; и чини ми се, да ће вас разгалити после толиких мука и боравка у дивљини, што се најзад најдете у земљи где се кривица гони и кажњава пред лицем власти и народа, као што је то овде у нашој побожној Новој Инглиској. Она жена, господине, треба да знате, била је жена неког ученог човека, Инглиза по рођењу, али који је дуго живео у Амстердаму, где пре неког времена намисли да пређе преко мора и да покуша своју срећу с нама у Масачузету. С тога посла жену пре себе, оставивши да посвршава неке важне послове. Ну како се, драги господине, за неке две године, од како је та жена овде у Бостону, није чуло ни гласа о томе научњаку, господину Прину, његова млада жена, шта ћете, остављена сама себи — — —“

„Ах! — да! — разумем вас,⁸ рече странац са горким осмехом. „Тако учеван човек, као што ви велите, требало је да и то научи из својих књига. А ко, молим вас, може бити отац онога детета — оно има три до четири месеца, ако се не варам — што га госпођа Јестира држи на рукама?“

„Ваистину, пријатељу, то је загонетка; и још се чека на Данила који ће је протумачити,⁹ одговори грађанин. „Госпођа Јестира неће ништа да каже, а судије су узалуд лунале главом. Може бити да кривац стоји ту и гледа овај тужни приказ, непознат од људи, и заборављајући да га Бог гледа.“

„Требало би,⁸ примети странац са новим осмехом: „да сам тај учени човек дође и да заври у ту тајну.“

„И треба, ако је још у животу,⁸ одговори грађанин. „Сада, драги господине, наша Масачузетска госпођа, сетивши се, да је жена млада и лепа, и да је без сумње била у великом искушењу, и да, шта више, као што је врло вероватно, њезин муж лежи можда у дубини морској, не могаху се одлучити да на њој примене закон у свој његовој праведној оштрини. Казна је за то смрт. Али у своје милосерђу и блажности осудили су госпођу Прину да три часа остане на узвишци од дасака, и да отада на за навек, до сршетка свога живота, носи знак срама на својим грудима.“

„Мудра осуда!⁸ примети странац, озбиљно махнув главом. „Тако ће она бити жива предика противу греха, све докле срамно слово не буде урезано на њезиној гробној плочи. Само ме то буни, што саучесник није заједно с њоме на губилишту. Али ће бити пронађен! — биће пронађен! — биће пронађен!“

Поклонив се љубазно разговорном грађанину, он прошапта неколике речи своје индијском пратиоцу, и обојица се удалише кроз гомилу.

Док се ово догађаше, Јестира још увек стојаше на узвишци са очима упртим у странца — са очима тако упртим, да у тренуцима потпуне задубљености сви остали предмети видљива света изгледаху да ишчезавају, остављајући једино њега и њу. Такав сусрет, може бити, био би још ужаснији него што га угледа сада овако, усред бела дана са сунцем које јој паљаше лице са којег се одбијаше њезина срамота; са скерлетним знаком бешчашћа на грудима; са дететом у греху рођеним; са целим народом скупљеним као на сабор, који гледа на лице што би требало да буде виђено у благој светлости кућског огњишта, у срећној сенци породичног крова, или под вџлом материнства у цркви. Ма да беше сусрет страشان, она је

била свесна да је заштићена тисућом. Боље је било стојати тако, са толико њих између њега и ње, него ли се наћи с њиме лице у лице — сами њих двоје. Она одбеже, као у заштиту, под окриље јавности и ужасаваше се од тренутка кад је требало да она престане. Утонувши у те мисли, једна би чуда глас иза ње, да њезино име није било поновљено гласно и свечано, да га чује цела гомила.

„Чуј, Јестира Прино!“ говораше глас.

Било је поменуто да баш над узвишћом где стајаше Јестира Прино беше нека врста балкона, или отворена чардака, на општинској кући. Са тога места обично се читаху прокламације у присуству представника власти и са свом церемонијом која је пратила јавне прогласе у то доба. Тамо, да би присуствовао призору, сеђаше гувернер Белингам, са четири војника око његове столице, са алебардима у руци, као почасна стража. На шеширу имађаше црно перо, везен ширит на горњој одећи и плаву тунику испод ње; то беше човек у годинама, а дубоке боре изражаваху искуство живота. Он је био достојни вођ и представник заједнице која за свој постанак и напредак имађаше да захвали не жару младости, већ упорној и сталној снази зрела доба и озбиљној мудрости старца, које су учиниле тако много баш за то, што су уображавале и очекивале врло мало. Остали важни чланови, који окружаваху старешину, одицоваху се достојанством израза који је из доба када се осећало да облици власти имају у себи светињу божанских установа. То беху, сумње нема, људи добри, мудри и праведни. Али из целог људског рода не би било лако изабрати толико мудрих и часних лица, која би била несрећнија да суде погрешке женског срца и да распознају део зла и добра у њему, него што беху мудраци суморна лица којима се сада обрати Јестира Прино. Нагледаше потпуно свесна, да сва симпатија, коју могаше јоште добити, бејаше у већем и топлијем срцу гомиле; јер, чим подиже своје очи ка балкону, сирота жена побледе и задрхта.

Глас који је позва, беше глас пречасног и славног Цона Вилсона, најстаријег свештеника из Бостона, великога знаоца, као што беху многи његови савремени другови, и по свему добра и блага карактера. Свакако, ова последња особина била је с мање бриге развијена него његови духовни дарови, а чега се он више стидео него што се њоме поносио. Он стојаше у оквиру седих праменова косе који падаху испод ћелуша, докле његове све очи, навикнуте на полутаму његове учионице, змиркаху, као у Јестирину детета, на јасној сунчевој светлости. Он изгледаше као какав тамно урезани лик који је у прочељу старих молитвеника, и толико исто имађаше права, као ма који од тих ликова, да ступи напред, као сада, и да узме решавати питања о људском греху, страсти и болу.

„Јестира Прино“, понови свештеник: „Ја сам се борио са својим млађим братом, од којег си срећна олушала проповед Божјег слова.“ Овде господин Вилсон стави руку на раме неког младог бледог човека иза себе — „Трудно сам се, велим, да уверим овог побожног младог човека, да је требало да ти он говори, овде пред Богом и пред овим мудрим и часним старешинама, у присуству целог народа, о нескости и прилици твојега греха. Познавајући твоју природу боље од мене, он би могао изабрати погодније речи, било нежне или ужасне, моћне да сашладају твоју упорност и јогуство, те да више не кријеш онога који те наведе на тај страшни грех. Али он се противи благошћу младог човека — и ако је и сувише mudar за своје године — говорехи да нема ничега горег за женску природу већ

је наморати да открије тајне свога срца у сред бела дана, пред таквом великом множином. Ну зацело, као што покушах да њему докажем, срам лежи у вршењу греха а не у његову признању. Шта велиш на то још једном, брате Димесделе? Који ће се од нас двојице, ја или ти, бавити се овом јадном грешном душом?“

Ромор се подиже међу достојанственим и часним лицима на балкону; и гувернер Белингам даде му израза, говорехи гласом пуним ауторитета, и ако умереним спрам младога свештеника коме се обрати:

„Добри господине Димесделе“, рече: „одговорност за ову женску душу на вама је. Вама дакле приличи да је светујете на покајање и исповест.“

Овај отворени позив привуче очи целе гомиле на пречасног господина Димесдела — младога свештеника, који беше дошао са једног од свеучилишта енглеских, доносећи собом све знање онога доба у наше дивље шуме. Његова речитост и верски жар већ су били доказали сву његову високу вредност међу друговима. Његова појава падаше у очи на први поглед; са белим, глатким и испупченим челом, великим, црним, меланхоличким очима и устима које, ако их није силом затварао, лагано дрхтаху, изражавајући и первозну осетљивост и велику моћ владања собом. Поред свих његових природних дарова и научењачке савршености, имађаше нечега у овоме младоме свештенику, имађаше некакав бојањив, зачуђен, полузапренашћен поглед, као у човека који се осећа да је сасвим залутао и да је забуњен камо да се крене по путу људског живота; јер се могаше осећати добро једино у самоћи са самим собом. С тога, у колико му је позив допуштао, он се кретао осенченим страницима, оставив тако наизван и детету раван, излазећи, у датој прилици, са свежином и мирисом и росном чистотом мисли која, по сведочанству многих, привлачаше као анђелска реч.

Такав је био млади човек кога тако јавно изведоше пред публику пречасни господин Вилсон и гувернер, позивајући га да говори, да га чује цео свет, о тој тајни женске душе, која остајаше светиња и у својој пади. Он побледе због искушења у које га његов положај доведе, и његове усне задрхташе.

„Говори јој, брате“ рече господин Вилсон: „од тога зависи спас њезине душе и, као што гувернер рече, од тога зависи и спас твоје властите, која има да се о њезиној души брине. Реци јој да исповеди истину!“

Пречасни господин Димесдел погну главу као да се у себи моли Богу и затим ступи напред.

„Јестира Прино“, рече, наслонив се на балкон, и погледа је упрто у очи: „чула си шта каже овај честити човек и видиш одговорност која је на мени. Ако осећаш да ће то дати мира твојој души, и да ће земаљска казна бити делотворнија за спас душе, ја те позивам да кажеш име свога саучесника и свога сапатника! Немој бити нема због рђаво схваћене љубави и сажаљења спрам њега; јер, веруј мени, Јестира, и кад би био свучен доле са висока положаја и стао ту крај тебе, на тој узвишћој срама, било би му куд и камо боље него кроз цео живот крити грех у срцу. Шта ће му помоћи твоје ћутање, осим што ће га навести на искушење и шта више приморати га, по готову, да греху дода лицемерство? Небо је подарило теби јачину срамоту да би тиме могла извојевати јавну победу над злом у себи и јадом око тебе. Пази да не одузмеш њему, који можда нема снаге да се сам за њу маши, ту греху, али поуздану кћу која је сада принесена твојим уснама!“

Глас младога пастора беше дрхтав и благ, уверљив, дубок и непрекидан. Осећање које се огледаше у њему, више него само значење речи, покрену сва срца и сва их заједно стопа у један акорд љубави. Па и само дете на Јестириним грудима беше дирнуто том силом, те и оно окрете своје очи ка господину Димседлу, и подиже своје ручице са полузадовољним, подубољним гуканјем. Тако силан беше свештеников позив, да је гомила морала веровати, да ће Јестира казати грешничково име или да ће сам грешник, па ма на коме месту да је, ступити напред, гоњен неизбежном унутрашњом нужношћу и бити принуђен да се поине на губилиште.

Јестира махну главом.

„Жено, не преступај границе небеске милости!“ повика пречасни господин Видсон, опорије него пре. „То мало дете добило је глас да помогне и потврди савет који си чула. Изреци име! Оно и твоје кајање послужиће да ти се скине скерлетно слово са груди.“

„Никад“, одговори не гледајући у господина Видсона, већ у дубоке запемрене очи младога свештеника. „Оно је дубоко урезано. Ви га не можете скинути. А ја бих хтела да издржим своје и његове муке!“

„Говори, жено!“ рече други глас хладно и оштро, који долазаше из гомиле око губилишта. „Говори, и дај оца детету!“

„Нећу казати!“ одговори Јестира, побледев као смрт, одговарајући томе гласу који као да је такође познала. „А моје дете мора тражити небескога оца, и неће никада познати земаљскога!“

„Неће да каже“ прошепта господин Димседл који се повуче на траг са дугим дубоким уздахом, очекујући дотле са руком на срцу резултат свога позива. „Чудна снага и великодушност женскога срца! Она неће да каже.“

Видећи немоћно стање духа грешнице, старији свештеник, који се брижљиво спремио за ту прилику, обрати се гомили са предиком о греху у свима облицима, али стално помињући срамно слово. Читав тако час силно говораше о томе знаку; а његове речи сважно одјекиваху над главама окуњених, да им се то слово учини још страшније у њихову уображењу, те им изгледаше да је његова црвена боја од пламенова пакленог огња. Јестира Првна, међу тим, стојаше на узвишци срама, са укоченим очима и изразом уморне равнодушности. Тога јутра она је поднела све што може поднети људска природа; и како њезин темперамент није био такав да губитком свести умакне сувише јаким мукама, њезин дух могао се једино заштитити оклоном неосетљивости. У том стању, глас проповедничков грмео је без кајања и без користи у њеним ушима. Дете, за време друге половине искушења, парало је ваздух својим плачем. Она се стараше да га утиша, али једва нагледаше да је дира његов бол. Затим беше одведена у тамницу, где ишчезе иза њених гвоздијем окованих врата. Они који погледаше за њом напнтаху; да скерлетно слово бацаше око себе чудну бледу светлост кроз тамни ходник тамнице.

(НАСТАВЉЕЊЕ СЛ)

Беч, марта 1901. год.

Има већ подоста дана како је отворена (16. марта по нов.) XXVIII Годишња Сликарска Изложба у Уметничком Дому — свечано, у присуству Цареку. Али има и тамо подоста предмета, да ми није ни могућно све утиске исписати. У 20 сала смештено је 674 које слика, које вајарских радова! И кад још кладем да је т. з. „Hagenbund“, има већ подуже времена, истунио из сликарске заједнице Уметничког Дома — а они су пејзажисте раг excellence — онда је ласно појмити, да би било још теже у кратко донети своје утиске....

Како свака Годишња Изложба мора бити обилна, то се и ова изложба морала одликовати свима гранама уметности. *Портрета* је било и доста и напредно лепих. Није ми ни могућно писати много о портретима, али ћу неколико особито истаћи.

F. v. Lenbach (Минхен) изложио је неколико портрета, од којих му се, збр по ефекту смисла, највише истиче његов портрет са ћерчицом му, коју он држи на десној руци, а она левом ручицом обавила оцу врат! Слика је извршена, и нико није кадар тек онако ослан је видети — већ и по томе што је од Ленбаха. Од вредног су му ефекта и други портрети, а особито портрет професора Гомперца и једне грофице....

Одмах до Ленбаха изложио је један портрет чувени портретиста *E. F. László* (Будим-Пешта) — грозица Чехошћ. И он има неколико портрета, а одликује се извршном елеганцијом у изради.

J. Mencina Krzesz, пољски сликар (Краково) изложио је свој портрет (у т. з. француској сали), портрет једне даме и циклус слика „Оче наш“.

Портрет самога сликара спада у најбоље портрете ове изложбе; он је „en face“, озбиљна и дубока, потпуно изведена студија, са извршним колористичким дејством. Слика је себе тако живо израдио, да се човек мора дивити оној лакоћи у држању, оној елеганцији. — Портрет једне даме, који се налази у првом спрату, не личи да је од истог сликара — и ако је веома диван.

C. Pochwalshi (Беч) изложио је, између осталих, један напредно лепи портрет једнога пољскога племића. У црном сомотском капуту са гајтанима, опасан шареним, лаким појасом, на леђима огртач; ретка брада („бакенбард“) сада и подужа. Израз лица жив, колорит напредан — види се да је сликар са осећајем радио.

J. Kaufmann (Беч) изнео је читаву збирку малих портрета — сликарева жена и остало све главе пољских Јевреја. Кауфман је већ познат као изврстан портретиста; он махом слика из јеврејског живота. Главе ових сиротих пољских Јевреја тако су карактеристичне и тако изразите, да није ни чудо што испод многих стоји плава хартијца: „куњено“!

На онда још читав ред портрета, масном бојом рађених, који би сами сав простор у писму могли заузети. Поменућу само *J. Schmid*-ов портрет некадашњег председника Аустр. Парламента *R. v. Fuchs*.

У првом спрату (односно: у горњем спрату) махом су пастел-портрети.

C. Fröschl је заступљен са три портрета, од којих му један особито привлачи: љупко и мило дете, злато-жуте косице, округло лице, плавих очију, у дугачкој хаљиници, испод које вире прсти једне ножице, носи у руци свећњак. Овај љупки детњак поглед, којим нас дете са вида гледа, силно привлачи!

Исти је сликар изложио (опет пастел — у чему је он чувени) портрет кнегиње Паулине Метерних-Шандор — веома добро израђен.

Наспрам кнегиње Метерних налази се један веома леп пастел — портрет неке госне „von“. Слика је *R. v. Me-hoffer* (Беч).

Покрај Krzesz-ова портрета једне даме налази се и један леп настал *L. Uhl*-а (Беч): „Везиља“. Јемачно је лето, те је и везиља лако одевена: на горњем јој телу само кошуља, на како се она над ђерџек нагла и несе, снао јој кратки рукав на ниже низ леву мишицу, и — таман да ода таласасте груди... али, нико не види! — Од истог уметника има и једна лепа слика (гуаш-настал): „Крај лампе“. Вече се одавно спустило, те је сликар истакао своју вештину да осветљење од лампе, испод зеленог, порцеланског шешира, пусти. Ту су и две цуре, једна седи, и гледају у некаку велику књигу. Осветљење лица — напредно је у оном поћном расположењу.

И — овде да завршим са портретима. Ваља нам још слика видети и рећи своје утиске, а ту су још наш Паја Јовановић, и — Векли!...

Од слика на народног живота морам особито поменути две слике бечког сликара *H. Larwin*-а. Обадве су масном бојом рађене: „На предграђа“ — три тина, она како из Хернала или Отакринга у Бечу и „Бескућник“. Она прва слика представља троје (два радника и једна радница између њих), како иду и весело ћететају на Бечлијама тако својствен начин. Свака црта на лицу одаје да је то радио уметник који је потпуно дораптао својем послу. Она друга слика — и сама се каже. Подскакујући с ноге на ногу од велике зиме, а снег се бели (колико се он у Бечу „бели“ може!), овај бедни „бескућник“ привлачи велику пажњу на себе.

H. Giesel (Беч) износи нам једну пријатну сцену из купатила („Im Badezimmer“): док још вода није удешена, потпуно спремна за купање седи цура на медвеђем руњу — држи неку књигу у руци, а гледа у — посматрача (наравно са слике!).

J. Natza (Беч) износи нам у једној лепој слици живот у *ковачници*: двојца за наковњем ударају по успјаном гвозђу.

R. Mauch (Вајдлинг) „Идила из крчме.“ Двојца су, а и што ће више — они се веселе за неколицину! Ко зна

до које се кригле дошло, тек ономе што свира на гитари, изгледа да је згоднији под од столице, те је тако (услед теже) заменио своје раније седиште! И једноме и другоме, који се преко стола нагнуо, чита се са лица — задовољство!

G. Janss (Минхен) „Аемп!“ Стари столар је изнемогао, зашао је већ у дубоку јесен живота, и није га је одавно понало! Тако уморан спустио се у наслоњачу и, намучен збр и иначе, што му се и са избраданога чеда чита, пожелело печнога мира. То би се могло видети и из полу-

склопљених очију; — о поља, у бео покров увијена, *Смрт* услана жезлу старчеву и куца прстом у прозор, кроз који допире суморна светлост дневнога — „амин!“... Колорит — затворено планичаст и љубичаст — одговара потпуно самоме моменту са слике...

E. Veith (Беч) изложио је и једну лепу алегорију: „Деспотизам“. Она „вечита женска природа“ мора, наравно, и овде играти велику улогу: тројицу, разних година и облика, зауздала је и гони их напред. Један четврти „срећни“ клечи, подупрвши се рукама о земљу, и трни на својој глави голу појницу свог женског „деспота“, који је о раме обесио напавана срца! Чудне су људи, чудни прохтеви код женских — ове „нежне“ пољошине људи!

Још при удаску у изложбу, у првој дворани на левоме крилу, пада у очи својом напредном колористичном композицијом, меком и нежном мешавином боја, које тако природно једна у другу прелазе, велика једна слика од *A. H. Schram*-а (Беч) „*Consolatrix*“ (утешитељка душе)! Мени се та слика веома допада; на њој се види ово: Црвениксти зраци

Г. КОСТА.

ХАРЕМСКА ЛЕПОТИЦА.

свеће, од које се види само један део сјајног круга око пламена, пада са стола на којем стоји, кроз поћни мрак у соби, на једну погужену, младу женску прилику. Она је клекла крај постеље, више које се једва види мала иконица; окренула нам више леђа него ли десну страну тела, чији је горњи део само кошуљом одевен, голе мишице наслоњила на постељу, на коју такође пада црвеникаста све-

тлост, и заронила легу главу — болом зър и кајањем обу-
лету — од које се само један део нежног процила види.
Горе и десно, где не допиру тако зраци слабе свеће, паа
које се јемачно и какав штит налази, види се једна жен-
ска прилика, из царетна духова. Лице јој утехом говори,
а особито поглед, на прса је притисла рукама трнон ве-
нац, око главе је зесенкасти ореол, од којег се даље пружа
дубичасти круг, и све се више губи у затворенијој боји,
док најзад не прође са свим у мрку боју!...

(свршите се)

Гер. П. Ивезић.

† **Др. Светозар Милетић.** Од прошлог броја почели смо
донести из пера Г. проф. Гершића успомене и рефлекције о раду
и животу † Др. Светозара Милетића. У њима ће читацац наћи и
више и боље написано о раду и животу † Милетића него што
би иначе на овом месту нашао. С тога, доносећи у овом броју
лик великога покојника, упућујемо читаоце на Г. Гершићев рад.

Гроф. Лав Николајевић Толстој (сликао Н. Рјешин). Од
како је руска црква искључила из свог крила овог великог ми-
слиоца и романтијера, име Лав Николајевића Толстоја пролетело
је широм света, те ваљда и нема интелегентног човека који о
његову животу и раду није ништа чуо или читао. Дневна и по-
времена штампа толико у најновије време писашу о Толстоју, да
нам је немогуће ништа опширније или непознатије о њему до-
нети на овом месту. Место тога ми ћемо ускоро изнети пред
своје читаоце један од Толстојевих радова о религији, из којег
ће се најбоље дознати његове мисли које му донесоме чак и
искључење из велике православне цркве. За сад износимо само
његов лик, производ кичнице генијалног руског уметника *И.
Рјешина*.

Фрањо Прешерн, словеначки песник (најави Алојзије
Ганцл). О стогодишњици овог генијалног словеначког песника
искрено је учествовала и Српска Књига, која се увек радувала
и радује свему добром и великом у браће Словена. И ако је о
песничковој стогодишњици било у српској штампи одзива о Пре-
шерну, не знамо да је икад био и његов лик. Ту дужност из-
вршује сада *Нова Искра* шаљући духу великог песника искрено
Слава ти!

Вукајло Н. Божовић, прота и кнез Колашински. Уз Ибар,
с обе стране од арнаутских села Чабре и Кошутава, па до села
Рибарића, пружа се околина *Колашин*, која броји 42 села са
више од 500 домова све самих Срба. Почовани од сеобе под
Чаројевићем, све су околне око Пећи и Косова мање више
населене и Арнаутима, а Колашин је до данас од тога био по-
штеђен, те је у њему живао само српски.

Колашин има своју унутрашњу самоуправу на форму нахија
у Србији под кнезовима пре ослобођења. Од Косова па до данас
Колашин је био најопажнији крај у Старој Србији, и Колашинци
се свакад поносе тиме и својом, тако рећи, самоуправом, а по-
носе и многим својим кнезовима који умелоше бранити народ
од угњетача и управљати њиме без никаквих писаних закона, на
основу традиционалног права које је прелазило с колена на ко-
лено. Колашински кнезови свакад су добијали берате од Султана
и имали су права носити оружје и судоловати чак и у суђењима
под кадије. Они су сами разрезивали данак и кућни га од на-
рода. Турчин, дакле, није могао баратати по њему, као што је
имао обичај то да чини по другим околнинама, и то је чак био
као услов између кнезова и турских власти.

Колашин је подељен на четири кнежевине, на челу којих
стоји по један кнез који има под собом по десет његова. А над
свима је *главни кнез*, коме су они подчињени као поглавару.
Кнежевине су ове: Радић-пољска, Брљачка, Буљска и Црепудска.
Главни је кнез обично и кнез Радић-Пољски.

Данашњи је *главни кнез*, кнез Колашински, протојерој Вук
(Вукајло) Н. Божовић, син најзнатнијег кнеза Колашинског: Неше
Божовића, који је био кнез пуних 25 година.

Вук Божовић рођен је 23. априла 1860. год. у селу При-
дворица у Колашину. До 1872. био је у Вучитрну, Новом Па-

зару, Сјеници и Пљевљима, где му је отац плаћао паричног учи-
теља који га је учио мало више него остале у основној школи.
По свршетку тога образовања (а то је тада у Старој Србији било
највише) помагао је оцу и у народним и у домаћим пословима.
Био је врло бујан и слободан, да је напоследку на се навукао
мркињу свих околних Турака и Арнаута, па је чак имао и неких
сукоба у Н. Пазару и Пећи, из којих је срећно испливао. На-
последку га Арнаути толико омрзеше, да је морао седети вајда
код куће, али пошто га ни ту не оставише на миру, његов отац,
кнез Неша, намени да му отпадне оружје па да га заволи. Оцу
је био безусловно покоран, али овај му то није смео ни саоп-
штити, познавајући његову бујну нарав, него оде у Вучитрну Ми-
трополиту Мелентију, те се с овим договором и позове га. Он
готово није ни знао за шта га зову, док му није Мелентије са-
општитио рекавши, да је то воља његова оца. Вук, коме тада беше
деветнаест година, пристаде готово преко воље, јер мишљаше
да је за оружје достојнији, и тако буде рукоположен у цркви
Вучитрнској 12. августа за ђакона, а 16. тог месеца за све-
штеника.

За куте две године парохију, по очевој жељи, није имао
него је за то време пробавио у патријаршији, *Дечанима*, у Ву-
читрну код владике и по другим местима, само да би га већ
једном Турци заборавили. По ипак је носио оружје и јахао нај-
боље коње са њимом турском спремом. Био је врло весео, по
при том и као млад — примеран пона.

Отац га је вајда заплањао да се не истиче, али од 1890.
г. пошто је био већ остарио, почео га је овај у свима кнежев-
ским пословима замењивати с успехом, и седи старина са задо-
вољством је пратио његов рад и потпуно се на њега и ослонио.
Од ове године се и датира прави рад прота Вукајла на народној
ствари, јер је те године и школу отворио у Дубоком. Потону и
манастир у истом месту уредио. У то време и сине оу се окол-
ности биле тако оштре, да се његова снага могла намерити. Ко-
лашин је до 1882. био саставни део Вучитрнске кнеже, која је
свагда умела да цени његова традицијом освештана права, али те
године га Дервиз Паша даде Митровици преко воље Колаши-
наца, ага и бегова Вучитрнских.

Митровачка власт није хтела да чује за пређашње установе
у њему, и никако није могла допустити да јој кнез доноси да-
нак, него је почела слати своје чиновнике који су махом били
највећи зликовци. Насиља од оваквих Турака и Арнаута пате-
рају Колашин да мало озбиљније промисли о себи. Стари кнез
једнога дана са свога чардачића објави, да Колашини више неће
бити под Митровицом, на што га је већ млади кнез, уз припо-
моћ осталих кнезова, и припремио. Прота Вукајло је одмах са
остао три кнеза и неколико уметничких Срба вратио чиновнике
1. марта 1894. године, који су били дошли да разрезају ђумруке
и порезу. Кајмакам са меџицом изашао је у Колашин до ста-
рога кнеза да се распита о том немилном догађају, и старина му
је одговорио, да то његов син и народ хоће, а да им он не сме
ни поменути о некаком миру. Одмах је јављено у Цариград,
да је Колашин тражио оједињење с Вучитрном и после дуге и
дуге борбе, Цариград је Митровици наредио да дигне руке од Ко-
лашина, а овај је стављен привремено под Приштину, која зна
да поштује права Колашину, која је уживао од Косова.

Дакле, Колашин се отргао негод Митровице, али ипак стари
кнез није дочекао да види своју замисао извршену, јер умре
октобра 1896. године, рекавши: „Сине, аманет ти Колашин!“
Тада је, 21. новембра, изабран и признат од народа свештеник
Вукајло Божовић за кнеза Колашинског и чува аманет свога оца,
непрестано одбијајући све нападе на Колашин који су учинили
и власти и Арнаути. Народ подмићивања и наговарања митро-
вачке власти, кнез колашински ипак носи данак у Приштину,
што му и гуслар Колашински признаје невајући:

«А вије су Вука одвијале,
У Бериму крилу високоме,
те полани змије митровачке,
царски данак у Приштину носе,
Колашине, па се не поноси!»

Прота је Вукајло чарети карактера, веома озбиљан, храбар
и патриј Србин. Арнаути су га гађали, али је свакад био добре
среће. Не иде без оружја нигуд, а и власт му то не брани,
према га сувише мрзи. Свој Колашин води преко мере, а народ
му је послушан па га воли и високо цени. Њиме се и дете Ко-
лашинско поноси. Арнаути га цене као одлична витез-јунака,

и за њих је његова појава прво импозантна. Они га друичије и не зову него „Краљи Колашинит.“ Поред оваквих патриотских врлина, кнез Вукајо је и одличан свештеник у Призренској епархији. Са страхопоштовањем и највећом преданошћу и тачношћу врши све свештеничке дужности, и служи као најбољи пример побожности у своме крају. Та особина није могла бити не запажена и од стране његова привеног поглавара. За ревносту свештеничку службу он је најпре 1899. године постављен за намесника; 1899. године Високопреосвећени Митрополит Призренски покојни Дионисије произвео га је за протојереја.

Прота Вукајо је и одличан домаћин. Он је старешина задруге у којој је преко 30 душа. У овој задрузи влада необичан ред и сиповља послушност. Кнежевина је кућа широм за свакога отворена, те се о његову гостопримству на далеко прича. Нема дана да његова нарочита кућа и софра за госте није без кога путника, госта и пријатеља. Тамо на Косову, у Колашину, влада право српско гостопримство. Од порода има двадесетогодишњег сина, који је свршио призренску Богословију и наследио све очеве врлине, и две неударе кћери.

Приказујући Србина свештеника са овозицим врлинама и заслугама, ми му желимо дуг живот и сваку срећу за бољитак наше браће и његових Колашинаца, којима је он сада главни кнез. Живео!

Водопад код града Јајца у Босни (сликао кнез А. Дабича). — У 9. бр. *Нове Искре* за год. 1899. дошесмо фотограф. снимак овог величанственог водопада. Сада га износимо пред своје читаоце по ручном снимку кнеза А. Дабича, дакле као чисто уметнички рад. Положај града види се и на слици, а вода из реке Црне изручује се у Врбас у 7—8 сланова са висине од 30 метара.

Цигина песма (сликао Ф. Штрајт). О цигалима и њиховим песмама Шапчанин пева:

Наша срећа шарена,
Наша златни дани
Разлежу се живахно
На наших ђоманих;
Јер ми деца природе,
Песници смо стари:
Коде нису певали
Весели чергари?

Гуди, гуди, гудало,
Поврх танких жица!
Нена дете песнице
Као јато птица!

Како се мали фирга спрема да ту песму о себи запевачки извуку из грудју, показује наша слика.

Пољски племић (сликао Рембрант). — Рембрант Хармензон ван Рајн (Ryn), генијални холандски сликар (рођен 15. јула 1606. или 1607. г.), познат је широм света. Доцније ћемо, у нарочитом чланку, опширније говорити о њему, а за сад износимо само пред своје читаоце његов рад, који се налази у Петроградском Еремитажу, познат под именом *Пољски племић*.

И ако је тешко по слици у једном тону примити правилне утиске и познати уметнички манир, ипак се по јаким сенцама и јакој местимичној светлости, које се на овој слици могу лако запазити, одмах у неколико видјети сликарев начин представљања

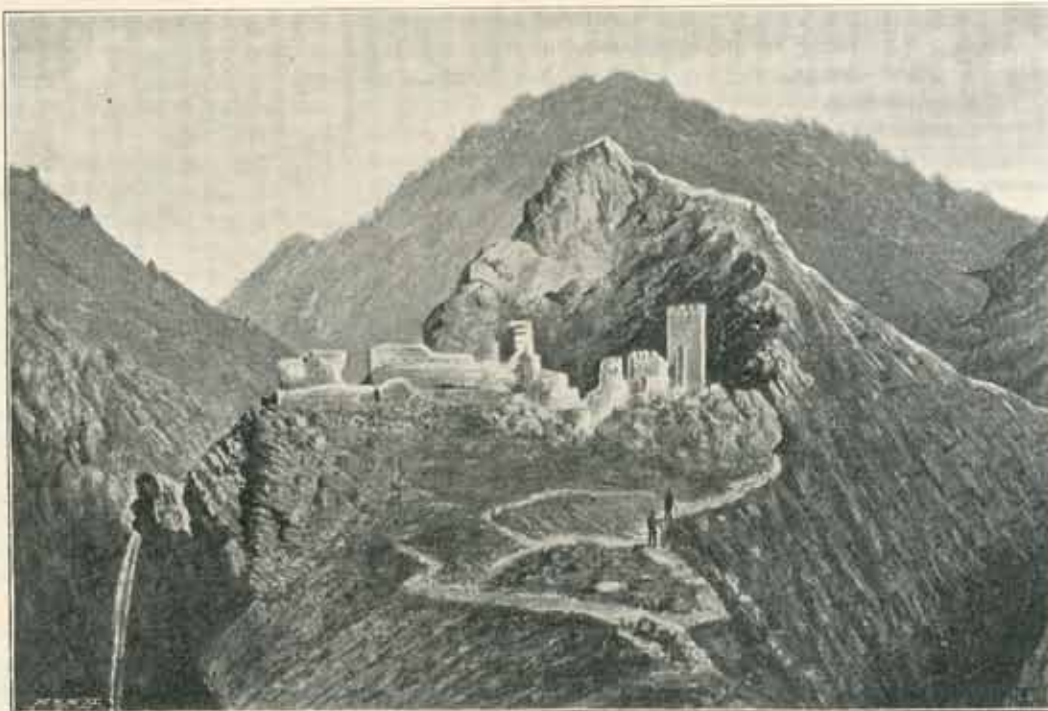
који је познат под именом *Рембрантски*. У нас се у Рембранта много угледао пок. Ђура Јакшић.

Српкиње на Солунског Вилајета (по фотографији). Како је лепа кита ових наших сестара! Са најјужнијих граница нашег народа шаљу српске поздраве браћи и сестрама својим, утиру своје миле очи у слободну браћу своју, а из тих очију јасно се читају њихове жеље и њихове наде.

Велико српско коло не би било потпуно без њих, а са њима је и лепше и веселије и — значајније. Та оне су чуварке најстарије успомене од српског доселења, оне су чуварке *Србице* — првога града што га Срби подигоше на Балканском Полуострву.

Харемска лепотица (сликао Г. Коста). — Како сликар великом замислају харемске лепотице показује, и ова слика. Да ли су баш овакве, тешко је погодити, јер су ретки смртни који смеју заирити у овај свет. — Наша поштована сарадница Госпођа Јелена посетила је у Цариграду, разгледала и примила утиске овог издвојеног света у свету, на сад од ње очекујемо да нама Србима каже како је у њему. А да ће она то и умети, доказ су њенина *Нишка Писма*.

Марково Кале код Врање (сликао проф. В. Тителбах). — Изнад Врање уздику се високи Крстивоци и Пачевци. У те-

В. ТИТЕЛБАХ.

МАРКОВО КАЛЕ КОД ВРАЊЕ.

ениц који ове високе раставља, углавном се Дреновачка плавина, а на њезину врху налазе се живописне развалине једнога градића, који народ зове *Марково Кале*. Стена, на којој је градић, спушта се према Крстивоцима осеком од сто и више метара, у Врањанцу. Од градића, који је затварао пролаз овим теспанима, и данас се одржало једно доста високо платно и кула мотрилад, испод које је пролазио у стену усечени пут. Поглед са ових развалина на Врању и долину Моравску неспоразно је леп.

(Карић: „Србија“, стр. 736.)

Две три о ватри

Крај домаћег огњишта сакупила се цела породица. Стари деда узео гусле да „певајући ериску славу и ериске јупаке“, забавља и поучи омладину. Шта је окупило породицу око домаћег огњишта? Весела ватра која распростире око себе топлину, светлост, живот. Ватра је начинила од огњишта срединште домаћег живота, некому домаћу, у којој се песмама и причама оживљује дух, буди уобразиља, распламћује осећање у кућне челади. Пламен огња прикупио око своје топлине, око своје светлости, свога живог пуцкарања цео духовни и морални живот укућана, њихова ћеретања, сањања, жеље, симпатије и антипатије, племените или дилчачне страсти. Ватра је основа и подуга свеколике културе човечанске, материјалне и духовне; она је управ мати образованости. Дено вели песник:

„Огањ је добротвор стари,
Кад му човек господари;
Све што створи или свари,
Ватрини су само дари.“ (Звоно.)

У чему је основа вештине кувања, практичне кухињске хемије? У ватри. Човеку је одвратно пресно месо. Ватра треба да прикрије кривац, мал' не кривични изглед жива меса, да га очисти од свега што је дечисто и нездраво у њему, да му поправи паклику блауавост, да концентрише његову атому за укук наш. У борби за оцетанак, ватра је била човеку највернија помоћница; она му даде могућност да растана руде и да гради алатице, да сакрива бојно оружје, било од камена, било од бронзе, било од гвоздја. Састављајући руде, изрочито гвоздене, са каменом угљем, у коме је концентрисавана суцхана ватра за дугих и прелугих геолошких векова, огањ је постао оснoвом металургије или топничарства. Пламен огња застрашио је дивље зверове и растеривао ноћне авети, које улеваху страх и трепет у душу првобитног, правоверног човека. У немилосрдној борби човека противу човека, ватра је омет пружала своје убилачке усмуге, у облику запаљивих и праскавих смеша, грчке ватре, пуцханог праха, барута, димљивог и бездимног; она постале оснoвом пиротехнике, која се, истина, кадшто постарла да задовољи и око човечје, у облику ватромета, разнобојних ватра, бенгалског осветљења. Својим срећним успесима и последницама, ватра је створила данашњи златни век технике, индустрије са његовим небројеним машинама, паробродима, локомотивама и аутомобилима. Обратно је индустрија човека створила разноврне вештачке огње и пламенове који греју у облику разноврсних горљивих гасова и течности, који светле у кулама светилама, у пламену светљива гаса, петролеја, електричних и Ауероних сијалница, ацетилену.

Како је освојио човек ово благо природно? По свој прилици је сама природа била учитељица првих људи. Човек је морао негде посматрати силни учин грома ватренога; другде је успјана лана избјегла из унутарњег огњишта земљина; негде су се распламтели лако запаљиви гасови, који куљаху из утробе земљине, као што је чувена „Света Ватра“ у близини Каснискога Језера. Или је првобитни човек запаљиво како се пале суве сучке, протрвене силним ветром. Дуго је и дуго времена протекло, до-

кле је човек разумео миг природни, те смислио да сам гради ватру. Овај проналазак беше тако духовно дело које захтеваше исто толико силе размисљања, као касније проналазак парне машине. Проналазак грађења ватре губи се у сурој тами најстарије прошлости и залази чак у геолошка доба.

На кремеву из терцијерних слојева у Телоју опажа се да је у ватри жежено; али овај налазак није свугде примљен као поуздан доказ ни за појаву човеку у Терцијери; ну ипак нема сумње, да се кватерни човек служио ватром, јер се сигурни трагови њени налазе у Палеолиџана, људи старијег каменог доба. Не подлежи сумњи да су ватру употребљавали и Неолиџани, људи млађег каменог доба. Пренеторија нам наводи доказе, да су првобитни нећинци издавали ватром. Приморци су се грејали око огњишта, на коме су ковали шкољке, као што сведоче остаци њихових кујнских отпадака (кјеконмедингер). Језерци, који стациваху на сојинтима, у велике су се служили ватром за нагоренање кола за сојенице; они имаћаху огњиште од неколико каменних плоча.

Првобитни човек извадио је ватру, по свој прилици, трењем два сува дрвета. Грађећи камене алатице, човек каменог доба могао је и кресањем кремена добити ватрену жишкву. И данашњи народи на примитивном ступњу развитка производе ватру трењем или вртењем два дрвета поједнако тврдоће. Трењем тврдог, шиљастог штапића у жљебу од мекшег дрвета гради се ватра у Полинезији, међу Малајцима, међу племенима Источне Африке. Више је распрострањена метода да се ватра изазива вртењем, бушењем; овим путем (fire-drill по Тајлору) добивају ватру Аустралски Негри, Јужни Афричани, Амерички Индијанци. Сличним путем изазиваху ватру и стари Мехици. Посао врбења веома се олакшава, кад се шиљатом штапићу дода лук; тим се добија направа слична стругарском сврду; сличним направама користе се данашњи Ескимји и нека сибирска племена. Пронаођење ватре кресањем, млађи је начин — по Хаберланту; и њега има код народа веома ниског ступња, као н. пр. у становници Огњене Земље. Народи који употребљавају метале, служе се огњилом (оцилом). Пошто се у примитивних народа мучно гради и одржава ватра, нарочито о сеобама, то се она брижљиво чува. Аустралске жене, за време путовања, носе жишкву у рукама. С тога је за депу примитивне културе кутија палиарвада — краљевски поклон.

Залазећи у историско доба, људи су се још за дуго служили кременом за кресање ватре. Кадшто употребљавашу, место кремена, минерал пирит који је с тога и добио своје име. Међу Римљанима из доба Титова беше обичај да уметну врх од сумпорне шишчице у труло дрво, и да трењем о камену плочу производе ватру. Челик, кремен и труд беху употребљавани још у 14. веку и трајаху као кресиво, у разноврсним облицима, све до најновијег доба. Одавно су се служили људи и учином сабирних сочива за грађење ватре, нарочито при неким обредима. Тако су римски свештеници припаљивали свету ватру у ретким случајевима, када су чуварице Востане заборављале своју дужност и допуштале да се свети огањ угаси. Деветнаести век, који је обогатио културу многим теконинама, подарио је човештву и палидрва са фосфором, [која су, истина, најлак припремана ранијим проналазцима. Нено време употребљавали су као палило смешу од сумпора и фосфора, која се чувала у стакленом суду. Замочена дрвена ципка запаљиваше се од себе на ваздуху. У почетку 19. века градили су (1812.) Шапелове сумпорне жишкве умачанце, које се палиху умачањем у нарочито вготовљену течну смешу. Велики напредак означаваше огњило Деберајерово (1823.), које се осниваху на запаљивости водоника помоћу сунђерасто

платине. Проналазак фосфорних паличница, која се пале трењем, приписује се немачком хемичару Камереру (1833.), који тамно-наше неко време у тврђави Хоенаспергу, као политички сузак. Услед отровности фосфора искреше доцније (1848.) т. зв. алтифосфорне жижице, камо се убрајају и шведске жижице; индустрија ових последњих потекла је од Лунастрема на Јенконинга. Историја огњила и палила, то је историја душкога духа који се риво са природом ради светлости, тог небесног зара.

Раздраган благотворним огњем сунца, пренашом блеском небесне муње и грома, загрејан тихим огњем домаћим, приобитни човек замислио је силу божанску у тим појавама природним, и тако се развио обожаванье огња, сунца — сабојзам. По Риг-Веди, светој књизи старих Инда, Агни (Огни — Огњен) беше бог ватре, вечито млади син и посредник између неба и земље. Многи паши народни обичаји, предања, песме и приче воде своје порекло од старих индских митова из доба ведичнога; такви су обичаји око баљана, олазије (палазије) о младенима, песме и приче о огњеним змајевима („Змај Огњани Вуче“), чудотворним змијама, песме о Огњеној Марији, стародавни обичај вађења „живога огња“ (Нодило). Индски свештеници, брамини, навијаху ватру за религиозне сврхе трењем два дрвета, од којих се горњи штап за вртење зваше „праманта“. Са овим је називом у приспојези име грчког титана Прометеја, о коме вели прича, да је украо ватру с неба и подарио првом човеку. Као остатак култа ватре може се сматрати и да данашњи Рус носи што више непега и неколико намена са старог огњашта у нову кућу, верујући да то доноси срећу (Рацеа). Да није сличног порекла и обред „светога огња“ у цркви Светог Гроба у Јерусалиму?

Из култа ватре поника је, вероватно, и хемија, та некада тајанствена вештина старих Мисираца. Хемија је чело ватре која мења суштину тела. Не само алхемичари прошаних векова, који тражаху „камен мудрости“, „еликсир живота“, него и данашњи хемичари упућени су на помоћ ватре. Наука о разлагању молекула у атоме и поновном слагању њихову — тесно је везана за ватру; ова је пруго свеколиких анализа и синтеза хемиских. На пламену ватре пречишћени су и погледи на хемиску природу ствари. Стари јелнски философи сматраху ватру као пратвар-елемент, као год и ваздух, воду и земљу.

Хемичари доцнијих векова претпостављаху да тела при горењу одвајају, губе нешто од своје суштине; овај горљини саставу тела Штал (1660.—1734.) назва елогистомом. Теорију елогистона обори крајем 18. века Лавоазје, творац новије хемије. Са теразијама у руци, Лавоазје доказа, да се материја не да поништити, да се при горењу тела једине, спајају са кисеоником, једним саставком ваздуха; да ваздух подржава горење, као год и дисање, својим кисеоником, коме с тога Лавоазје даде име „air vital“ (животни ваздух). На појавама ватре — ове „разудано кћери парави“ — запаљена је и дуча научне хемије; тиме доби сизан полет и данашња хемиска индустрија која све већма ујемчава победу човеку над сивим силама природним.

И. М. Недић.

Др. Љубомир Недић, Новији Српски Писци. Критичке Расправе. Београд 1901.

Ова друга збирка критичких расправа г. Недића почиње једном расправом о *Књижевној Критици*, у којој је г. Недић, не својим властитим речима, хтео „изнети своју исповест као критичар.“ Г. Недић је ту покушао да нам објасни свој манир у књижевној критици, и у исто време да нам изложи разлоге због којих је баш тај манир изабрао, а не неки други. Он нам признаје да је и он од оних критичара које писац интересује више него књига. Читајући једну књигу, он се стара да створи себи слику оног човека који ју је написао, и који је морао оставити у њој отисак своје личности. Књига му служи као документ за познавање писца, и за то његове критичке расправе нису толико анализе појединих књижевних дела, колико су портрети појединих књижевника. Ако би требало окарактерисати једном речју г. Недића као критичара, онда би било најбоље рећи за њега, да је то у књижевној критици један портретист.

Кад се он тако схвати, онда постају јасне многе, да не кажемо све, особине његове критике. Сваком је пано у очи да се г. Недић, говорећи о једном писцу, не зауставља баш увек на оним његовим делима која важе за најбоља, и, сувише, да из тих дела не бира баш увек оне наводе који су најлепши. Њему је тако замерано што се, у својој расправи о Змају, није дотичао *Ђулића увелана*, и то се онда објашњавало његовим личним нерасположењем према овом песнику. Ми држимо да то није стајало ни у каквој вези с његовим личним нерасположењем (баш ако је овога и било), него да је стајало у вези с његовом методом. Јер, ако би се могао и претпоставити да г. Недић не мари Змаја, не може се претпоставити да он не мари Шанчањина. Међу тим, ето, где се, и код Шанчањина, он најдуже бави *Хомољском Лепотицом*, која је једна од његових слабијих приповедака, докле *Самала*, који лако може бити најбоље Шанчањиново дело, тек узгред помиње. Као сваки критичар коме је главно да састави себи слику пишчеву, г. Недић је приморао да се зауставља на оним делима једног писца која су најкарактеристичнија. Да ли су пак његова најбоља дела, у исто време, и најкарактеристичнија? У мало те не би требало рећи обрнуто. Извесно је на пр. да онај ко хоће да позна правога Ига, треба пре да чита *Јаднице* него *Богородичину Цркву*, а пре *Деведесет трећу* него *Јаднице*. Или онај ко хоће да позна правога Лазу Костића, треба пре да чита *Максима Пријојевића* него *Петру Седмичица*. И кад је већ реч о овом песнику, треба додати да он, међу својим песмама, нема ниједне која би била савршенија од *Минадира*; међутим, баш за ту песму, кад не бисмо знали да је од њега, најтеже бисмо погодили да је његова. Од куда то долази? Просто од тога што се човек, у књижевности као и у обичном животу, поназије какав је, не онда док влада собом, него тек онда кад се заборави, кад изгуби меру, кад падне у ону крајност на коју је својим темпераментом упућен. Његове нам особине постају јасније кад их видимо у једном претераном облику, и за то се не треба чудити што ни г. Недић не бира примере из појединих писца по оним начелима по којима се антологије састављају.

Запаљено је такође, па је за то и замерано г. Недићу, да он не води рачуна о времену сред кога је један писац живео. Он одваја писца од његове историјске средине. Он га посматра узетог самог за себе. Ту оскудицу историјског елемента у својим критичким расправама, г. Недић објашњује тиме, што је он, у највише случајевима, имао да говори о савременицима који још нису прешли у историју. Како ће он ценити објективно утицај који је њихово време имало на њих, кад сам није у стању ослободити се тога утицаја, пошто заједно с њима припада истом времену? Ма да су ови разлози сасвим довољни, ми ипак претпостављамо да г. Недић не би био истраживао везу између писца и његове историјске средине, баш да му је то и било могуће. Он то не би чинио из простог разлога, што то не би одговарало овом маниру који је он себи изабрао у књижевној критици. Њега, као једног портретиста, највише занима оно што је код једног писца лично, што је особено, чиме се он оваја од својих савременика. Да ли би он могао баш то код њега истаћи, кад би узео да га тумачи друштвом које га је произвело? Зар не би у том случају морао истинати баш оно што је тај писац имао заједничко са људима свога доба? Ако је било једног критичара са свима својетнима који су потребна једном великом портретисту, то је без сумње био француски критичар Иполит Тен. Ипак зато, у својој *Енглеској Књижевности*, Тен је, описујући сувише савесно пишчеву средину, често учинио то, да се пишчева личност у тој средини изгуби. Код њега, често, сви писци једног доба личе један на другог као варијанте истог типа. Пошто смо прочитали његову расправу о лорду Бајрону, ми знамо какав је био један енглески лиричар почетком XIX века; ми не знамо какав је био лорд Бајрон, и нарочито не знамо чиме се он разликовао од других енглеских лиричара XIX века, од Шелија, од Китса, од Колриџа. То нас опомиње на оне портрете, на којима се више пажње обратило на одело и на задеље, него на лице. Г. Недић, на против, опомиње са својим расправама на оне друге портрете, на којима је само лице осветљено, а све остало остављено у сенци.

Као год што с једне стране истиче само физиономију пишчеву, тако с друге стране, на тој физиономији, г. Недић истиче само две три црте које се њему чине главне. Он држи да те главне црте резумују цео физиономију, и да је с тога довољно

истаби само њих. Он је од оних сликара који цртају у кратким, управо у најкраћим потезима. Он нас, толико пута, подсећа на полове енглеске цртаче, између других и на полнотог Хари Фернса, који је на пр. од Гледстона узимао само његово разрогачено око, његов орловски нос и његову високу крогну, и с помоћу те три ствари реконструисао целог Гледстона с оним изразом меланхоличне тичурине, који је тај политичар имао у својим последњим годинама. Овако скраћено сликање није особиту вредност. Треба исто тако имати нарочито око, па да се ухвати које су црте на једној физиономији најкарактеристичније, као год што треба имати нарочито око, па да се на једном пољу негоди које тачке владају њиме у војном смислу. Наравно, ни најбоштији портретист није сигуран да ће у овом упрошћавању физиономија увек успети. Има компликованих физиономија које је немогуће смести на две три црте. Не да се баш сваки човек окарактерисати једном главном особином која би код њега преоблађивала. Ко од нас није познавао личности, код којих је баш то било карактеристично што код њих ниједна особина није преоблађивала као главна, него су се разне, често и супротне особине налазиле једна са другом уравнотежене. Тако исто има и књижевника с нечим противуречним, необјашњивим, заокретним у свом карактеру, и они су можда најзанимљивији. Тражећи код сваког писца оне основне црте којима би све остало било подређено, г. Недић претпоставља код људи више доследности него што је они могу имати. У његовим критичким расправама, рекао бисмо, преоблађаје логичар над психологом.

Код једног писца г. Недић највећма цени његову искреност, и нама се чини да и то, донекад, долази отуда што је г. Недић у књижевној критици портретист. Искреним погледом обично онај који је предан само једној идеји, или којим влада само једна страст, или који се готово стално шмалази у једном и истом душевном расположењу. Ништа лакше него таког човека од једне идеје, од једне страсти, од једног осећаја, свимити у неколико потеза, као што хоће г. Недић. Међу оним књижевницима, о којима је г. Недић говорио, ни један се не разликује толико од њега као Јован Илић. Г. Недић је човек западне културе, и уз то дух позитивно диалектичан. Јован је Илић, на против, један источњак, који у своје песме никад није увео ни једне идеје. Али Јован је Илић, са своје сирове искрености, тако прост и јасан да изгледа као поручен за једног критичара Недићева манира, и за то г. Недић, професор и философ, ниједног нашег књижевника није с толико љубави описивао као тог старог седамнију с којим баш ни у каквом душевном сродству није стајао. . . Наравно, било би претерано рећи да г. Недић само за то воли искрене песнике, што су они тако добри „модел“². Не цени он искреност само из тих чисто критичарских разлога. Ко год је имао прилике да с. Недића и лично позна, морао је опазити да он има једну урођену антипатију наспрам свега што је привидно, што је извештачено, што је лажно, што припада моди и глуманству. То би у неку руку била његова основна црта, али ми се не можемо на тој дужи задржавати, јер овде није реч о Недићу човеку, већ о Недићу критичару.

С. Ј.

БУКОВАЦ и ЧИКОШ

ИМПРЕСИЈА НОВИХ СЛИКА

Како је било у сликарству пре тридесет година?

Пре тридесет година сматрали су Рафаела за сликарског Бога, а XVI. век — за златни уметнички век.

А како је данас?

Данас се готово сви сликари владају једном *Burne Jones'у*, *Watts'у*, *Puvis de Chavannes'у* и *Moreau'у*.

Пре тридесет година полагали су сликари главну пажњу на цртеж, облик, композицију, пластику и лепоту линија; а данас — већина уметника главну пажњу обраћа на осећаје и *Stimmung*.

Колико је борбе требало док је победио један *Watts*, *Burne Jones*, *Puvis de Chavannes* и *Moreau*?

Michelangelo био је први што је раскрстио са строгим уметничким законима старе ренесансе. За њим долази *Ribera*, човек груб, суров, неотесан, што је једино сликао мучења, мученике и старе филозофе-слепце, смеђурана лица, али чија дела ударају човеку опет највеће поштовање; после *Ribera* долази *Velasquez*, што је само сликао људе врло слабе, нежне, нервозне, блеђане, мршаве, људе без крви и живота, па опет зато нема ни једног образованог човека који ће посумњати у величину једног *Velasqueza*.

Velasquez, *Rembrandt* и *Ribera* били су учитељи *Manet'у* и *Courbet'у* — творцима модерног реализма и натурализма. Више од двадесет година били су сликари готово свију народа једине присталице тих уметника. Последњих десет година наступила је нека реакција. *Manet* и *Courbet* нису више узори модерних сликара. Место њих спомињу се свугде имена једног *Watts'a*, *Burne Jones'a*, *Puvis de Chavannes'a* и *Moreau'a*. То су сликари-писници, нежни лиричари, чија те дела завесе као и нежни и слатки мириси бајних ружа. Дела су им нежна у осећајима, слатке благогласности у композицији и пуни хармоније боја.

У школи тих песника-сликара ишли су и многи хрватски сликари. Погледајмо само радове једног Буковца или Чикоша, па ћемо видети, да то нису више присталице старе сликарске школе, него то су импресионисте, импресионисте и *Stimmung*-сликари.

Особито Влахо Буковац.

Како да га разумем? — Пре импресионистом него реалистом.

Он не слика „*Ausschnitte aus der Natur*“, него оно што је осећао, што је сањао. Његове су слике врло нежна појезија.

У његовим делима нема величине, али зато има топлине и осећаја; његова уметност не задира у дубљине, не потреса душу човеку, она је лака, мека, нежна, љубка и допаљива — више се приближује илустрацији него монументалном сликарству.

Шта се код Буковчевих слика „*Пред вечер*“ и „*Пет мучила*“ мени понајвише допада?

Њихова појетска садржина.

У целом омиру тих слика, у ситуацији, у самим особама, у њиховим покретима има нечег наивног, нежног и љубког. Она девица, што се праћаквају по малим таласићима, оне голе женске што се ваљушкају по меком зеленом, тај свет не бих рекао да има нешто заједничког са нашом реалном садашњошћу — тај свет живи једино од љубави и лепоте.

Из обеју слика провејава нека љубка, интимна појезија. Обе слике — те две нежне песмице — произашле су из Буковчеве душе, а прошле кроз његово срце, о тога и говоре највише срцу.

У сликању женског тела показао је Влахо Буковац неку деликатесу. На његовим актима не опамамо само хармонију линија, форме и боје, него видимо и жену, праву жену, жену која љуби, која осећа, жену која је кадра да лепотом свога тела силно заталаса осећаје људске.

Ја сам уживао посматрајући његову лепу слику „*Промеће*“. Она девојка изгледа ми као пунољак нежног цвета, што чека топли сунчану зраку, да му развије лепе и дражне; у оне девојке, младе као кап, истом се сила буде жеље и страсти.

Влахо Буковац је и сликар и песник. *Бела Чикош* је само сликар. У Чикошевим сликама не налази *љубави*!

Чикош не задира својим сликама човеку дубоко у душу, не изражује никакве интимне осећаје, али и декоративна снага његових слика није тако силна, да би могла у гледаоцу побудити јачу симпатију, да би могла у гледачевој души оставити трајне утиске.

Његовим историјским сликама: „*Одисеј убија просце*“ и „*Бруто над Цезаровом лешином*“ нема *обележја историјске истине*.

Ко ће од гледаца, без наслова тих слика, знати да је оно *Одисеј* и *Бруто над Цезаровом лешином*? Нико.

То није онај стари грчки и римски свет, што га је Чикош приказао у тим сликама; то је измишљен свет, свет што га је створио уметникова фантазија, то су *Kostümfeste* у историјском оделу.

Можда ће се ваћи присталица модерног сликарског школе, те ће рећи, да модерној историјској слици и није потребно обележје историјске истине.

Па рецимо, да обележје историјске истине није потребно модерним историјским сликама као што су *Siemiradzky*, *Rochgoorse* и *Alma Tadema* који сасвим хотимиче у својим историјским сликама запуштају историјску истину, јер је код тих уметника *уметност* главна и *историја* сасвим споредна ствар. Исто-

ријске слике тих уметника задивљају нас својом високом техничком савршеношћу, суптичним и деликатним пртежем, лепотом форме, дражма боја, финим укусом у композицији и изванредном пластичком особа тако да гледалац поред тих сличних лепота са свим заборавља на историјску истину.

Чикошеве историјске слике не носе на себи обележје историјске истине, али оне немају ни оних лепота које опажамо на историјским сликама једног *Rochegross'a*, *Tadema* и *Сјемирацког*.

Чикош није у стању да прикаже масу, мекоћу нити снагу људског ликаријата. Његове особе не раде ништа. Њихова кретања изгледају ми и сувише равнодушна. Уста су им отворена, али не говоре ништа; очи су им отворене, али не виде ништа. — *Чикошеве особе немају душе.*

Обе те историјске слике Чикошеве не могу сматрати за права уметничка дела. Оне су кадре донекле да ставе у кретање моју фантазију, да ми је за неколико тренутака позабаве, али не остављају трајних утисака у мојој души. Чим скинем поглед са њих, лако их заборавим.

Боља му је слика „*Kirka*“. И ако се Чикош и у тој слици није ослободио оне доста неугодне театралности, опет му се тај рад одликује добрим пртежем, лепшим и природнијим колоритом, бољом пластичком телом и тачнијом нарадом. Али и у тој слици, као и у осталим радовима, није могао да се ослободи једне кардиналне погрешке, т.ј. његове слике нису кадре да произведу у мени: „*den Eindruck des Räumlichen, den Schein räumlicher Tiefe*“. На његовим сликама не видим да је приказао *простор*, него само *покривину* — *Fläche*, а то је погрешка.

Зато су му боље слике „*Valmurgina nok*“ и „*Dante Del Purgatorio*“.

За те слике рекао бих про, да су прави звуци Чикошеве душе. Та дела више су створена срцем и осећајима, него разумом. У тим сликама има „*интимуга*“, има осећаја.

Када сам се растао са тим Чикошевим сликама, учинило ми се, као да се не растајем са радовима, које Немци називају *unvergesslich*, али којих њу се опет чешће сећати.

Беч.

Павле Лагарик.

* *Балканска Царица*, драма Кнеза Николе I, играће се ових дана у Берлину. Њу је превео Др. Хуго Маронце, Берлински адвокат; али иако нам његов помоћник у преводу јавља, превод је са свим слободан, јер је драму скоро сам израдио и спевао, а не преневао. Задржао је само главну мисао коју ју успешно разрадио. — Кад се буде представљала, донећемо о њој и парочити извештај.

* Орган Института за Међународно Право „*La Revue de Droit International et de Législation comparée*“, који излази у Бриселу, донео је у јануарском свеску расправу Г. *Жис. М. Перифа*, проф. Велике Школе, под насловом *De la condition juridique de Bosniaques et des Herzégoviniens en pays étrangers* (О правном положају Босанаца и Херцеговаца у туђим земљама). Досадашњи писци правних питања о садашњем положају Босне и Херцеговине разматрали су само питање о положају ових српских земаља према међународном јавном праву, јер се нису упустили у испитивања о правном положају Босанаца и Херцеговаца када се налазе у туђим државама. Полазећи са гледишта, да су Босна и Херцеговина, иако пре тако и после Берлинског Уговора, остале саставни део турске царевине, Г. Перифа одређује правила која регулишу правну ситуацију Босанаца и Херцеговаца; другим речима: он третира питање Босанско-Херцеговачко са гледишта међународног приватног права. —

* Српско Академско Друштво „*Зора*“ приредило је у Бечу 4. а. м. свечано село у част Г. Стојану Новаковићу. Пред за-

бавним програмом говорио је слуш. фил. Милан Јевремовић о животу и раду Г. Новаковића,

* Српска Матица у Новом Саду спремила је за штампу први свезак *Аутобиографије Јована Суботића*. Ово ће дело бити, поред *Летописа*, почетак у колекцији *Књига Матице Српске*.

* Г. Чедо Мијаговић написао је и предао за Летонске Матице Српске свој најновији рад *Цариградске импресије*.

* Дубровчанин Антул Мартекини, дворски саветник у пензији, превео је на италијански језик пригорски *Имовински законик* Валтазара Вогнишића. Овај знаменити Вогнишићев рад преведени у руску књижевност В. Д. Спасович и М. П. Кушнов, уз помоћ самога писца.

* Академик Др. Ј. Цвијић написао је *Основе за географију и геологију Старе Србије и Македоније* и предао их Академији Наука. Ово дело Академија штампала као засебно издање, уз које ће бити и академиков напрт нове потпуне географске карте Старе Србије и Македоније.

* На *Наставница*, листа професорског друштва, штампана је одлично сређена грађа Др. Васе Ђерића, доцента у Великој Школи, *О српском имену по западнијем крајевима нашега народа*.

* За стручне секретаре у Академији Наука изабрани су, за ову годину: за Академију Природних Наука Г. *Димитрије Нешић*, за Академију Философских Наука Г. *Љубомир Стојановић*, за Академију Уметности Г. *Михајило Валтровић*.

* У шестом овогодишњем свеску немачког издања *Bibliothek der Unterhaltung und des Wissens* штампано је Александар Ритер своје путописне белешке *По Босни и Херцеговини*.

* Г. Божићар Нинашиновић штампано је прву књигу своје политичко-економске радње *Bosnien und die Herzegovina unter der Verwaltung der österreichisch-ungarischen Monarchie und die österr.-ungar. Balkanpolitik*. У њој је *Берлински конгрес 1878.* и *Аграрно питање*. Дело је штампано у Берлину, а цена је овој првој књизи 6 дин. 25 п. а. или 6 круна.

* Изашао је из штампе 1. број *Природног Гласника*, службеног листа Министарства Народне Привреде Краљевине Србије. Уређује га Г. Богдљуб Јовановић, начелник статистичког одељења. Листу је годишња цена 20 динара, а излази месечно на вел. осмини (до 10 шт. табака).

* Цетињска Читаоница и друштво Гореки Вијенац покренули су од ове године свој орган *Књижевни Лист* којим је замењена досадашња *Луча*. *Књижевни Лист* доносиће највише и најрадије оне књижевне производе који се баве о народном животу у најширем смислу. Јануарски и фебруарски свезак то показују довољно, јер поред народних умотворина има и леп број оригиналних радова о народном животу. Овај лист излази једнапут месечно, а годишња му је цена, ван Црне Горе, 6 круна.

* Наш сарадник Др. Живојин Перић, досадашњи ванредни професор у Великој Школи, изабран је за редовног професора.

* У нашем Народном Позоришту гостовали су до сада, у овој сезони, Кнез Сумбатов Јужни, Госпођа Љерка Шрамова и трупа Српског Новосадског Позоришта. До краја сезоне гостоваће још Госпођа Марија Лаудова Хоржица, првакиња из Прашког Народог Позоришта, Господин Жемаковски, трагичар из Варшаве, и Госпођа Полакова, новачица из Љубљанског Позоришта. —

* Академик Даворин Јенко поднео је Краљ. Срп. Академији Наука и Уметности своје композиције увертире *Александар I* и *Бидо* за штампање. Академија их је прихватила и дала у штампу.

* Наш сарадник проф. Василије Николајевич Корабљев одштампано је засебно свој реферат *Србская Матица и ея діятельность* (преведено у *Бранкову Колу* од 1900. године).

* У 14. броју Загребачког *Viensa* има веома леп реферат о гостовању Госпођице Веле Ингрипове у Загребачком позоришту. Хвалећи њезину игру, вели за публику да је „многобројно сакупљена бурним одобравањем достојну почаст исказивала уметници и с напетостићу прагмла њезину игру“. — И не знајући о овомом успеху своје уметнице, Београдска публика одала је у исти мах заслужену велику пажњу хрватској уметници Госпођи Љерки Пирамовој. Овакви нас успеси доста веселе, па се питамо: да ли је већ време да се пође корак даље у братском сполаумевању? —

* Покојни проф. Владимир Карић, много заслужни српски географ, засновао је о својој смрти Фонд, којим рукује Географски Завод Велике Школе, а који је намењен за географска испитивања српских земаља и Балканског Полуострва. Почетком ове године Фонд је ступио у живот, јер је нарастао на 20.000 динара. — Слава Карићу!

* О гостовању руског уметника Кнеза Сумбатова Јужних донећемо у 4. броју опширнији реферат.

* 6. децембар 1900. г. у животу Црно Горе патисе је ралу проф. А. Александрова што изиђе у јануарском свеску руског журнала „Двиатељ“. У њему је изнесен поглед на четрдесетогодишњу издавашку кнеза Николе I.

* Са задовољством бележимо извештај из Алексинца о низу поресних бесплатних предавања што их читаоница приређује грађанству. До сада су предавали: Г. Сава Маринковић, адвокат, *О психологији смеха*; Г. проф. Петар Илић, *О петролеју или гасу*; Г. др. Петар Дојић, лекар, *О неговашћу глас*; Г. Тих. Р. Борђовић, професор, *О уједињењу Италије*; Г. Јован Мврковић, музичар, *О неговашћу музике у нас*; Г. Риста Стојановић, професор, *О Ђурђу Смедеревцу*; Г. Петар Деспотовић, управитељ Учит. Школе, *О просветном раду Доситеја Обрадовића*.

БИБЛИОГРАФИЈА.

Храм Војжи назор је благослова **Војжега**. 6. свесак *Хришћанске Књижевнице*. 1901, Српска Штампарија у Загребу, 16^о, стр. 15. Цена 2 новчића а вр.

Наш календар. За 1901. просту годину која има 265 дана. Издање *Марковића и Павловића*, Београд, електрична штампарија Павловића и Стојановића, 1901, В. 8^о, стр. 249. Цена 1 динар.

Геологија Србије од Јована М. Жујовића. Део други: *Ерутионе стене* (уз евраљу Г. С. Урошевића, професора Велике Школе). Издање Српске Краљевске Академије, Београд, Државна Штампарија Краљ. Србије, 1900. 4^о, стр. XVI, 239. (Уз ово дело иде и засебан *Атлас*.)

LIX Глас Српске Краљевске Академије. Први разред. 23. Садржај: 1. О. М. Лозанића *Хемијске комбинације*; 2. Д-ра Ј. Цвијића *Варна поља западне Босне и Херцеговине*; 3. Д-ра Мих. Петровића *О математичкој теорији активности узрока*; 4. Д-ра Мил. З. Јовичића *О дејству азотасте киселине и присуству азотне киселине*. — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1900. Цена 2 дина.

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дина; ван Србије год. 10 фор. или 20 дина у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се **Р. Ј. Одавићу**, власнику „Нове Искре“, Љубићска бр. 8

Власник и уредник **Р. Ј. Одавић**

LXI Глас Српске Краљевске Академије. Први разред. 23.

Садржај: 1. Д-ра Богдана Гавриловића *О тежимима алгебарских функција* и 2. *О аналитичним изразима неких функција*; 3. С. Урошевића *Студије истраживања терена у Србији* (Венцац, Букурџа, Ваган); 4. Д-ра А. В. Адамовића *Земљени појас Јадранског Приморја*; 5. Д-ра Живојина Борђевића *Прилози за познавање српске фауне* (Амфибије и рептилији). — Београд, Државна Штампарија Краљевине Србије, 1900. — 8^о, стр. 201. Цена 2 динара.

Српска Краљевска Академија. **Годишњак XII, 1899**. Београд, штампано у Срп. Краљ. Држ. Штампарији, 1900. — 16^о, стр. 331. Цена 0.50 динара.

Српска Књижевна Задруга, 58.: **Житије Герасима Зелића**, свеска трећа. 8^о, стр. 252.

Српска Књижевна Задруга, 59.: **Песме Ђуре Јакшића**, књига прва. 8^о, стр. 225.

Српска Књижевна Задруга, 60.—61.: **Милаш Нарацкић**, роман од *Јасова Пњатковића*. Прва и друга књига. 8^о, стр. 443.

Српска Књижевна Задруга, 62.: **Порушени идеали**, роман *Светозима Рајковића*. 8^о, стр. 263.

Српска Књижевна Задруга, 63.: **Ајванхо**. Написао *Валтер Скот*. С енглеског превео *Чед. А. Петровић*. 8^о, стр. 478.

Српска Књижевна Задруга, 64.: **Планина**. Написао *Е. Рекиц*. Превео *Б. Милијашевић*. 8^о, стр. 212.

Мала Библиотека, св. 17. и 18. **Свет. Ђорговић: Цртице**. У Мостару, 1901. Издање и штампа издавачке књижевнице Пахера и Кисина. 16^о, стр. 141. Цијена 48 хл. или 60 п. д.

Цвекко Јаковљевић: Песме. 1 књига. Београд, штампарија Д. Дмитријевића, 1901. — 8^о, стр. 115. Цена 1.50 дина.

Један поглед на прошли век. Написао *Б. Анђелковић*, проф. Београд. Нова Трговачка Штампарија, 1901, — 8^о, стр. 46. Цена 40 п. д.

Економско-политичко-стратегијска важност железничке пруге Сарајево — Митровица. Студија. Меморандум српским и руским државницима. *Ми—но*. У Београду, штампарија код „Прогресе“ — С. Хоровица, 1901. — В. 8^о, стр. 24. Цена 50 п. дина.

Претплатницима

Овим бројем завршена је прва четврт овогодишње Нове Искре. Молимо све дужнике претплатнике да до сад неплаћену претплату за ово тромесечје што пре пошаљу заједно са претплатом за друго тромесечје.

ВЛАСНИШТВО.

Краљевско-Српска Државна Штампарија